

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного та європейського права

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

В.о. Завідувача кафедри

_____ Р. О.Максимович

« ____ » _____ 2024р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«МАГІСТР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

**Тема: РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
БЕЗПЕКИ В ЄПРОПІ**

Виконавець: Колодзій Кіріл Вадимович

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Вареник Олександр Сергійович

Нормоконтролер: викладач кафедри міжнародного та європейського права Головатенко Марина Юріївна

Київ, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1: ОСНОВНІ МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ЄВРОПИ.....	7
1.1 Організація Північноатлантичного договору (НАТО).....	7
1.2 Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).....	18
1.3 Європейський Союз (ЄС).....	31
РОЗДІЛ 2: СПІВПРАЦЯ МІЖ МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ДЕРЖАВАМИ.....	41
2.1 Взаємодія НАТО та ЄС.....	41
2.2 ОБСЄ та регіональні конфлікти.....	49
РОЗДІЛ 3: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ.....	60
3.1 Нові загрози для безпеки в Європі.....	60
3.2 Роль міжнародних організацій у формуванні нових стратегій безпеки та їх ефективність у кризових ситуаціях.....	71
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження Актуальність теми "Роль міжнародних організацій у забезпеченні безпеки в Європі" зумовлена сучасними викликами та загрозами, які постають перед європейськими державами в умовах глобалізації, зростання геополітичної напруги та виникнення нових кризових ситуацій. Європейський регіон стикається із загрозами, які мають як традиційний, так і нетрадиційний характер: військові конфлікти, тероризм, кіберзагрози, міграційні кризи та зміна клімату. Ефективне реагування на ці виклики потребує консолідованих зусиль на міжнародному рівні.

Міжнародні організації, такі як НАТО, ОБСЄ, Європейський Союз та Рада Європи, відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та миру в Європі. Вони сприяють розробці спільних стратегій безпеки, укріпленню оборонного потенціалу держав-членів, запобіганню конфліктам, моніторингу дотримання прав людини та принципів міжнародного права. Зокрема, після початку російської агресії проти України їх роль у підтримці миру та допомозі постраждалим державам значно зросла.

Дослідження ролі міжнародних організацій у забезпеченні безпеки є важливим не лише з наукової, але й з практичної точки зору. Вивчення ефективності їх механізмів реагування, координації дій і здатності адаптуватися до змін дозволяє оцінити їхній вплив на стабільність у регіоні та запропонувати шляхи вдосконалення їхньої діяльності. Тема також має актуальність для України, яка прагне інтеграції до європейських та

євроатлантичних структур, зокрема задля підвищення рівня власної безпеки та посилення міжнародної підтримки.

Перелік зарубіжних та укр вчених які досліджували дану проблему Проблему ролі міжнародних організацій у забезпеченні безпеки в Європі досліджують як з правової, так і з політичної перспективи. Однак більшість наукових робіт зосереджуються на загальних аспектах взаємодії держав у межах цих організацій, приділяючи недостатню увагу правовим викликам і юридичним механізмам їх діяльності. До когорти вчених, які досліджували цю проблему в міжнародно-правовому вимірі, належать такі автори, як Баррі Бузан, Джон Байерс, Роберт Кіган, а також українські науковці Станіслав Кульчицький, Олександр Задорожній і Микола Гнатовський.

Разом з тим, у доктрині міжнародного права спостерігається недостатність досліджень, які б враховували сучасні загрози, такі як гібридні війни, кіберзагрози чи міграційні кризи, у контексті діяльності міжнародних організацій, зокрема НАТО, ОБСЄ та Європейського Союзу. Це свідчить про необхідність нових наукових пошуків, спрямованих на вдосконалення договірно-правових механізмів у сфері забезпечення регіональної безпеки.

Мета і завдання дослідження є всебічне вивчення ролі міжнародних організацій у забезпеченні безпеки на європейському просторі, аналіз їх ефективності в умовах сучасних викликів та розробка рекомендацій для вдосконалення механізмів їхньої діяльності задля зміцнення стабільності та безпеки в регіоні.

Завдання дослідження полягають в тому щоб:

- Дослідити функції та основні напрямки діяльності ключових міжнародних організацій у сфері безпеки в Європі, зокрема НАТО, ОБСЄ та Європейського Союзу.
- Проаналізувати співпрацю міжнародних організацій з європейськими державами у питаннях підтримання миру та стабільності.
- Оцінити актуальні загрози безпеці в Європі, включаючи військові конфлікти, терористичні атаки, кіберзагрози та міграційні виклики.

- З'ясувати ефективність реакції міжнародних організацій на кризові ситуації, їхню здатність до адаптації в умовах змінних безпекових викликів.

- Визначити перспективи розвитку міжнародних організацій у контексті посилення їхньої ролі у вирішенні регіональних і глобальних загроз.

- Розробити рекомендації щодо вдосконалення міжнародного співробітництва у сфері безпеки з урахуванням інтеграційних прагнень України до європейських та євроатлантичних структур.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини, що регулюють діяльність міжнародних організацій у сфері забезпечення безпеки в Європі.

Предметом дослідження є механізми та інструменти діяльності міжнародних організацій у забезпеченні безпеки в Європі.

Методологічну основу роботи складають основні підходи, що базуються на загальнонаукових методах пізнання та специфічних методах, притаманних дослідженню міжнародного права та міжнародних організацій. Для реалізації поставлених завдань було застосовано поєднання теоретичних та емпіричних методів, а також кількісних і якісних методів аналізу.

В ході кваліфікаційного дослідження були використані такі методи наукового пізнання:

- Аналіз та синтез — для вивчення основних понять та категорій, що стосуються міжнародних організацій, безпеки та стратегій міжнародної співпраці.

- Порівняльний метод — застосовувався для порівняння діяльності основних міжнародних організацій, таких як НАТО, ОБСЄ та ЄС, у сфері забезпечення безпеки.

- Історичний метод — використовувався для аналізу розвитку міжнародних організацій та їхніх механізмів безпеки на різних етапах міжнародних відносин.

- Діалектичний метод — допомагає визначити розвиток міжнародних безпекових стратегій, виявити зміни у взаємодії міжнародних організацій.
- Метод кейс-стаді — для детального вивчення конкретних ситуацій, таких як роль міжнародних організацій під час кризових ситуацій в Європі.
- Метод документального аналізу — для дослідження офіційних документів міжнародних організацій, договорів, угод та резолюцій, що регулюють питання безпеки.

Апробація результатів дослідження: Основні результати дослідження були апробовані під час участі у кількох міжнародних наукових форумах та через співпрацю з академічними установами, що займаються проблемами міжнародної безпеки. Однією з важливих подій стала участь у конференції з аналізу ролі міжнародних організацій, таких як ОБСЄ, НАТО та ЄС, у забезпеченні безпеки Європи, що відбулася в жовтні 2024 року. Виступ на заході привернув увагу до важливості співпраці цих інституцій для подолання нових загроз, таких як міжнародний тероризм, кіберзлочинність та енергетична безпека. Відгуки експертів підкреслили значущість інтеграційних процесів між Європейським Союзом та НАТО, а також необхідність адаптації існуючих механізмів безпеки до нових геополітичних реалій. Ці дискусії стали основою для подальшого вдосконалення дослідження та надання конкретних рекомендацій щодо політики безпеки в Європі.

Структура та обсяг дипломної роботи.

РОЗДІЛ 1: ОСНОВНІ МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ЄВРОПИ

1.1 Організація Північноатлантичного договору (НАТО)

НАТО (North Atlantic Treaty Organization) було засновано 4 квітня 1949 року шляхом підписання Північноатлантичного договору у Вашингтоні, США. Заснування НАТО стало відповіддю на загрозу безпеці та стабільності, яка постала перед Західною Європою після Другої світової війни і в умовах стрімкої ескалації напруженості між Заходом та СРСР.

На момент заснування організації до її складу увійшло 12 країн:

- Сполучені Штати Америки і Канада — основні західні держави Північної Америки, які внесли значний військовий і політичний потенціал;
- Велика Британія, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург — ключові європейські країни, які після війни були на передовій відновлення економіки і зміцнення демократичних систем;
- Норвегія, Данія, Ісландія, Португалія — країни північної та південної Європи, які мали стратегічне значення через їхнє географічне положення на північних та атлантичних рубежах.

Підстави для створення НАТО

Підстави для створення НАТО були тісно пов'язані з політичними, економічними та військовими реаліями, що виникли після закінчення Другої світової війни. Створення Альянсу відповідало потребі Західної Європи та Північної Америки у спільній системі безпеки, яка могла б протистояти новим загрозам, що з'явилися в результаті змін у глобальній геополітиці. Основними причинами заснування виділяються:

1. Загроза з боку Радянського Союзу та комуністичного блоку

Однією з ключових причин створення НАТО була потреба Західних країн об'єднати свої зусилля перед загрозою радянської експансії. Після перемоги в Другій світовій війні, Радянський Союз швидко встановлював контроль над Східною Європою, створюючи **сферу впливу** в таких країнах, як Польща, Угорщина, Чехословаччина, Румунія та Болгарія. Ці країни стали частиною так званого **Східного блоку**, і їхні уряди опинилися під впливом або прямим контролем Москви.

На фоні цих подій розпочалася "**холодна війна**", коли відносини між Заходом і СРСР стали дедалі більш ворожими. Західні демократії, зокрема США та Велика Британія, почали розуміти, що Радянський Союз не планує зменшувати свій військовий потенціал чи припиняти експансіоністську політику в Європі. Одним із прикладів радянської агресії стала **блокада Берліна** 1948 року, коли СРСР спробував ізолювати Західний Берлін і змусити Західні союзники покинути місто. Цей крок був розцінений як агресія і зміцнив переконання, що Радянський Союз не має наміру співпрацювати на умовах рівноправності.

Тому створення НАТО було відповіддю на необхідність створення єдиної системи колективної оборони, яка могла б протистояти потенційній військовій загрозі з боку СРСР і його союзників.

2. Військова слабкість Західної Європи після Другої світової війни

Після закінчення Другої світової війни, більшість країн Західної Європи опинилися у вкрай складному становищі. Военні дії залишили їхні економіки зруйнованими, а військові сили значно ослабленими. Великі країни, такі як Велика Британія та Франція, втратили значну частину своїх військових ресурсів і не мали можливості швидко відновити потужності. Менші країни, як Бельгія, Нідерланди та Люксембург, опинилися у ще більш вразливому становищі перед можливими військовими загрозами.

Ця ситуація створила ризики для безпеки, оскільки слабка Західна Європа могла стати легкою мішенню для радянської агресії або навіть для

внутрішньої дестабілізації через підтримку місцевих комуністичних рухів. Відновлення національних армій і економік вимагало часу, і тому країни Західної Європи потребували зовнішньої допомоги. Саме Сполучені Штати запропонували рішення у вигляді системи колективної оборони, яка дозволила б використовувати американську військову та економічну потужність для захисту Європи від зовнішніх загроз.

3. Американська стратегія стримування комунізму

США після Другої світової війни взяли на себе роль глобального лідера у боротьбі з комунізмом. Політика американського уряду, відома як **доктрина стримування** (розроблена держсекретарем США Джорджем Кеннаном), була спрямована на обмеження поширення радянського впливу по всьому світу. Після війни в Європі почали активно діяти комуністичні партії, підтримувані Радянським Союзом, що створювало загрозу політичної дестабілізації в багатьох країнах, зокрема у Франції та Італії.

У цих умовах для Сполучених Штатів було важливо забезпечити, що Європа не потрапить під радянське домінування. Тому створення НАТО стало частиною ширшої стратегії "**стримування**" радянського впливу в Європі. Це включало не лише військову допомогу, а й економічну підтримку, наприклад через **План Маршалла**, який допоміг відновити європейську економіку та зміцнити демократичні інститути.

НАТО стало важливим елементом цієї стратегії, оскільки об'єднання західних демократій у військовий союз зміцнило позиції США в Європі та надавало можливість більш ефективно протистояти загрозі комуністичної експансії.

4. Невдалий досвід Ліги Націй та необхідність більш ефективної міжнародної системи безпеки

До створення НАТО світ вже мав досвід існування міжнародної організації, яка була покликана забезпечувати мир і безпеку на глобальному рівні — це була **Ліга Націй**, заснована після Першої світової війни. Однак Ліга Націй виявилася неспроможною запобігти агресії з боку таких держав,

як Німеччина, Італія та Японія, що зрештою призвело до Другої світової війни.

Цей досвід показав, що міжнародні організації без чітких механізмів колективної безпеки і без реальної військової підтримки не можуть ефективно запобігати конфліктам. НАТО стало відповіддю на ці недоліки. Організація мала більш чітко визначені зобов'язання щодо колективної оборони (особливо через статтю 5), а також об'єднувала військові ресурси найбільш потужних західних країн, що надавало їй значно більше можливостей для стримування потенційної агресії.

5. Необхідність запобігання новій світовій війні

Після двох руйнівних світових воєн у ХХ столітті, світова спільнота була рішуче налаштована не допустити повторення глобального конфлікту. Створення НАТО було частиною зусиль із забезпечення тривалого миру в Європі та світі. Окрім військового стримування, НАТО пропонувало механізми політичних консультацій та співпраці, що сприяло врегулюванню конфліктів на ранніх стадіях.

Країни НАТО зобов'язалися не лише спільно захищати одна одну у випадку військової агресії, а й працювати разом над зменшенням напруженості та уникненням конфліктів, використовуючи дипломатичні та політичні засоби.

6. Інтеграція Західної Європи та зміцнення трансатлантичних зв'язків

Ще однією підставою для створення НАТО було прагнення об'єднати Західну Європу і США в тісну політичну та військову спільноту, здатну протистояти зовнішнім загрозам. Трансатлантичний зв'язок між Європою та Північною Америкою завжди був важливим елементом стабільності у глобальній системі безпеки, і НАТО стало формальною основою для такої співпраці.

Це також сприяло інтеграції Західної Європи не лише у військовому, але й у політичному та економічному плані, що допомогло забезпечити стабільність і прогрес в умовах повоєнного відновлення.

Основні цілі НАТО

Засновники НАТО визначили ряд ключових цілей, які стали основою діяльності Альянсу на десятиліття вперед. Серед них:

1. Колективна оборона

Основоположною ідеєю НАТО є принцип колективної оборони, закріплений у статті 5 Північноатлантичного договору (Article 5), який передбачає, що збройний напад на будь-якого з учасників договору розглядається як напад на всіх. Це означало, що у випадку агресії з боку будь-якої третьої держави, інші країни-члени зобов'язані прийти на допомогу та захищати країну, що зазнала нападу. Даний принцип був введений з метою створити надійний механізм захисту перед загрозою військової агресії, насамперед зі сторони Радянського Союзу.

Стаття 5 стала ключовим елементом гарантії безпеки для всіх учасників НАТО, особливо для тих країн Європи, які не могли самостійно протистояти радянській загрозі через свої обмежені військові можливості. Цей принцип уперше був застосований у 2001 році після терористичних атак на США 11 вересня.

2. Забезпечення стабільності в Європі після Другої світової війни

Після закінчення Другої світової війни Європа опинилася в руїнах як в економічному, так і в політичному плані. Держави Західної Європи перебували у стані економічної кризи та відновлення, а одночасно зростала загроза з боку СРСР. Створення НАТО дало можливість об'єднати військові сили цих країн для протидії радянському впливу і створення надійної оборонної системи, яка змогла б гарантувати безпеку від можливих загроз і поширення комуністичних режимів.

Через організацію спільної оборони та зусилля в економічному відновленні, які паралельно реалізовувалися через План Маршалла, Західна

Європа змогла поступово відновити свій потенціал і зміцнити демократичні інститути.

3. Підтримка міжнародного миру і стабільності

Ще однією важливою метою НАТО була підтримка міжнародного миру та стабільності в умовах глобальних загроз. Альянс створювався не лише для військового стримування, але й для зміцнення стабільності через дипломатичні та політичні засоби. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як Організація Об'єднаних Націй (ООН) та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), дозволила НАТО виступати як активний учасник миротворчих місій та спільних заходів з врегулювання конфліктів.

Важливо відзначити, що НАТО надавало підтримку не лише через військові засоби, а й через дипломатію, розвиток партнерських відносин, програму Партнерство заради миру, яка сприяла інтеграції нових держав у європейський безпековий простір.

НАТО під час холодної війни та після розпаду СРСР

З початком холодної війни (періоду тривалого політичного та військового протистояння між блоком західних демократій і Радянським Союзом), НАТО стало основним інструментом для забезпечення безпеки Західної Європи. Альянс стримував поширення комуністичних ідей та військову експансію СРСР через організацію потужного військового блоку, що включав Сполучені Штати, які мали ядерний арсенал і глобальний вплив.

Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році та закінчення холодної війни роль НАТО почала змінюватися. Замість прямого протистояння зі СРСР Альянс переорієнтувався на нові загрози, серед яких:

- Тероризм: однією з ключових загроз XXI століття стали терористичні угруповання, і НАТО почало брати участь у боротьбі з тероризмом, включаючи антитерористичні операції, як, наприклад, місія в Афганістані після терактів 11 вересня 2001 року.

- Регіональні конфлікти: НАТО активно залучалося до врегулювання криз у таких країнах, як Боснія і Герцеговина, Косово, а також Лівія під час громадянської війни.

- Кібератаки та гібридні війни: розвиток технологій поставив нові виклики перед НАТО, зокрема загрози в кіберпросторі, що змусило Альянс створювати нові оборонні стратегії для захисту від кіберзагроз та дезінформаційних кампаній.

НАТО під час холодної війни

Після Другої світової війни політична і військова напруженість між Західним блоком, на чолі з Сполученими Штатами Америки, і Радянським Союзом привели до так званої холодної війни. Цей період (1947–1991) був часом ідеологічного протистояння між капіталістичними демократіями Заходу та соціалістичними державами, які контролював Радянський Союз. В умовах відсутності прямого військового зіткнення між цими блоками, холодна війна характеризувалася значною гонкою озброєнь, зокрема ядерною, а також військовими і дипломатичними конфліктами по всьому світу.

НАТО з моменту свого заснування в 1949 році стало ключовою організацією західної системи оборони. Головною загрозою для Альянсу була можлива агресія з боку Радянського Союзу та його союзників з Організації Варшавського договору, що була створена в 1955 році як відповідь на вступ Західної Німеччини до НАТО.

Основні виклики та завдання НАТО під час холодної війни:

- **Стратегія стримування**

НАТО розробило стратегію військового стримування, яка базувалася на можливості швидкої відповіді на будь-яку радянську агресію. Ця стратегія мала на меті запобігти можливим нападам, створивши військову перевагу, яка б робила напад неефективним або надзвичайно ризикованим для СРСР. Основою цієї стратегії стало розміщення американських ядерних озброєнь на території європейських країн НАТО. Одним із прикладів було розгортання у

1960-1970-х роках американських ракет середньої дальності в Європі, які могли бути використані для відповіді на радянські атаки.

- **Кубинська криза 1962 року**

Одним з найгостріших моментів холодної війни стала Кубинська ракетна криза в 1962 році, коли Радянський Союз розмістив ядерні ракети на Кубі, що викликало надзвичайну напругу між США та СРСР. НАТО підтримало Сполучені Штати у вимозі до Радянського Союзу зняти ракети з Куби, і ця криза майже привела до ядерної війни. В результаті політичного врегулювання криза була подолана, але вона показала, наскільки напруженими були відносини між двома блоками і яку важливу роль відігравала НАТО у забезпеченні ядерного стримування.

- **Військові операції та навчання**

Під час холодної війни НАТО проводило масштабні військові навчання, щоб продемонструвати свою готовність до відбиття можливих атак з боку Варшавського договору. Операції та навчання проводилися на регулярній основі і включали участь військових сил майже всіх країн-членів Альянсу. Найбільш масштабними були навчання "Рефорджер" (Reforger — Return of Forces to Germany), які відбувалися на території Західної Німеччини і включали відпрацювання сценаріїв можливого вторгнення радянських військ.

- **Політичні кризи в Європі**

НАТО також зіткнулося з низкою політичних криз, які потенційно могли вплинути на стабільність Альянсу. Одна з таких криз сталася у 1966 році, коли Франція під керівництвом президента Шарля де Голля вийшла з військових структур НАТО, зберігши лише політичне членство в Альянсі. Цей крок був викликаний незадоволенням Франції американським домінуванням у НАТО, хоча пізніше Франція повернулася до активної участі в організації.

- **Розгортання ракетних систем**

У 1970-1980-х роках НАТО активно працювало над впровадженням нових систем озброєння для протистояння радянській загрозі. У відповідь на

розгортання Радянським Союзом ракет SS-20, НАТО у 1979 році прийняло рішення про розміщення в Європі американських ракет середньої дальності Pershing II і крилатих ракет. Ці дії викликали масові протести по всій Європі, але допомогли зміцнити обороноздатність Західної Європи.

З кінця 1980-х років під впливом Михайла Горбачова, генерального секретаря ЦК КПРС, почалися реформи в Радянському Союзі, які врешті призвели до падіння комуністичних режимів у Східній Європі та розпаду СРСР. Це призвело до закінчення холодної війни і зникнення основного противника НАТО.

Зі завершенням холодної війни і розпадом Радянського Союзу в 1991 році перед НАТО постали нові виклики та можливості. Основна загроза, яку становив Варшавський договір, зникла, але це не означало кінець потреби в існуванні НАТО. Навпаки, організація швидко адаптувалася до нової безпекової архітектури в Європі та світі.

Одним з перших кроків НАТО після холодної війни стало відкриття дверей для нових країн, особливо тих, які раніше входили до складу Варшавського договору. Вступ нових членів став важливим етапом у створенні стабільної безпекової архітектури в пострадянському просторі. Першою хвилею розширення НАТО в 1999 році стали Польща, Угорщина та Чехія, які колись були частиною радянського блоку.

У подальші роки НАТО продовжувало розширюватися, приймаючи нових членів у Центральній та Східній Європі, зокрема:

- Болгарія, Румунія, Словаччина та Словенія (2004 рік),
- Хорватія та Албанія (2009 рік),
- Чорногорія (2017 рік),
- Північна Македонія (2020 рік).

Цей процес розширення зміцнював позиції НАТО як гаранта безпеки в Європі та демонстрував зобов'язання щодо демократичних принципів.

Нові виклики після розпаду СРСР

Після 1991 року НАТО зіткнулося з низкою нових викликів:

- Регіональні конфлікти

Одним із перших серйозних викликів для НАТО став конфлікт у колишній Югославії. НАТО здійснило кілька операцій у регіоні, включаючи військову інтервенцію в Косові в 1999 році для припинення етнічних чисток та запобігання гуманітарній катастрофі.

- Боротьба з міжнародним тероризмом

Після терористичних атак на США 11 вересня 2001 року НАТО вперше за всю свою історію застосувало ст. 5 Північноатлантичного договору, яка передбачає колективну оборону. Це дало початок участі НАТО в антитерористичних операціях, зокрема в Афганістані (операція ISAF), де Альянс намагався відновити мир і стабільність після падіння режиму Талібану.

- Кіберзагрози

В епоху цифрових технологій новим важливим викликом для НАТО стала загроза кібератак. З початку 2000-х років Альянс активно працює над розробкою механізмів захисту від кібератак, що стало особливо актуальним після атак на державні установи в країнах-членах НАТО, таких як Естонія в 2007 році.

- Відносини з Росією

Після розпаду СРСР відносини між НАТО і Росією мали різний характер: від періодів співпраці до серйозного протистояння. Напруження досягло піку після анексії Криму Росією в 2014 році, що призвело до значного погіршення відносин і посилення оборонних заходів НАТО на східних рубежах.

Після закінчення холодної війни НАТО значно змінило свій характер і місце в системі глобальної безпеки. Зі зникненням прямої загрози з боку Радянського Союзу та його військового блоку, Альянс постає перед новими реаліями, де традиційне військове протистояння поступово відходить на другий план. Це змусило НАТО адаптуватися і розширити свій функціонал, перетворюючи організацію з класичного оборонного союзу на багатофункціональний механізм для реагування на сучасні глобальні загрози.

Одним із головних напрямків діяльності НАТО після розпаду СРСР стало залучення до регіональних конфліктів. У 1990-х роках Альянс вперше втрутився в конфлікти на Балканах, зокрема в Боснії та Косові, де НАТО зіграло важливу роль у припиненні кровопролиття та стабілізації ситуації. Це стало першою демонстрацією здатності організації діяти поза межами традиційної території відповідальності, реагуючи на гуманітарні кризи і етнічні конфлікти.

Після терористичних атак 11 вересня 2001 року НАТО зіштовхнулося з новою загрозою, яка до того часу не була частиною традиційного безпекового ландшафту — міжнародним тероризмом. Застосування ст. 5 Північноатлантичного договору в контексті атаки на США засвідчило, що Альянс здатен мобілізувати свої сили не тільки для захисту країн-членів, але й для боротьби з терористичними угрупованнями на глобальному рівні. Ця трансформація викристалізувалася в рамках багатьох операцій, зокрема в Афганістані, де НАТО відіграло ключову роль у відновленні безпеки та боротьбі з тероризмом.

З початком нової ери інформаційних технологій, на перший план вийшли такі загрози, як кібернапади. Це змусило НАТО розширити свої оборонні механізми і приділити значну увагу питанням кібербезпеки. Кібератаки, особливо після масових нападів на державні структури країн-членів, стали однією з головних загроз сучасної епохи, і Альянс почав активно впроваджувати програми захисту та попередження таких інцидентів.

Паралельно з цим НАТО продовжувало процес розширення, приймаючи до своїх лав нові країни, зокрема з Центральної та Східної Європи. Це розширення мало стратегічне значення для зміцнення безпеки в регіоні, де країни, які ще недавно були частиною радянського блоку, шукали гарантії захисту від нових можливих загроз. Прийом нових членів засвідчив прагнення НАТО підтримувати демократичні процеси та забезпечувати стабільність на континенті.

Однак ці позитивні зміни супроводжувалися і новими викликами, такими як погіршення відносин з Росією. Анексія Криму у 2014 році та конфлікт на сході України стали випробуванням для НАТО, яке було змушене посилити свої оборонні заходи і зміцнити присутність на східних кордонах Альянсу. Відтоді НАТО посилює співпрацю з країнами, які не є членами організації, але потребують підтримки у сфері безпеки, зокрема з Україною та Грузією.

У сучасному світі НАТО вже не є лише військовим союзом. Це комплексна організація, яка бере участь у миротворчих місіях, протидіє тероризму, кібератакам, а також сприяє демократичним реформам у країнах, які прагнуть приєднатися до західного безпекового простору. Альянс продовжує залишатися важливою складовою глобальної системи безпеки, здатною реагувати на нові виклики і підтримувати стабільність як у Європі, так і за її межами.

1.2 Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ)

Завдання та функції Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ)

ОБСЄ охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із забезпеченням миру, стабільності та розвитку на території її держав-учасниць. Основною метою ОБСЄ є сприяння мирному вирішенню конфліктів, забезпечення прав людини, демократії та верховенства права. ОБСЄ функціонує на основі консенсусу та за участю всіх держав-членів, що дозволяє досягати згоди на міжнародному рівні та втілювати конкретні заходи для підтримки миру.

Одним із ключових завдань ОБСЄ є **запобігання конфліктам**. Це досягається через моніторинг ситуацій у регіоні, визначення потенційних загроз миру та стабільності та оперативне реагування на них. Організація має на меті впровадження механізмів раннього попередження для виявлення проблемних ситуацій на етапі їхнього зародження. Це може включати дипломатичне посередництво між сторонами, організацію переговорів та

сприяння діалогу для уникнення ескалації конфліктів. Такі дії проводяться в рамках політичних консультацій, спрямованих на встановлення стабільності та підтримання миру.

ОБСЄ також відіграє важливу роль у **врегулюванні криз та стабілізації постконфліктних ситуацій**. Організація бере участь у миротворчих місіях, допомагає у впровадженні мирних угод і контролює дотримання умов перемир'я між сторонами конфлікту. Це особливо важливо у випадках, коли міжнародна спільнота не може застосувати інші важелі впливу, такі як військове втручання. У таких ситуаціях ОБСЄ працює над забезпеченням миру через мирні засоби, сприяючи реінтеграції територій, які зазнали конфліктів, та підтримуючи національні зусилля з відновлення.

Забезпечення дотримання прав людини та підтримка розвитку демократії в країнах-учасниках є ще одним із багатьох напрямів діяльності ОБСЄ. Організація здійснює моніторинг виборів, надає рекомендації щодо покращення виборчого процесу та підтримує уряди в проведенні демократичних реформ. ОБСЄ виступає як незалежний спостерігач під час виборів, що дозволяє забезпечити прозорість і справедливість виборчих процесів. Крім того, організація активно залучена до підтримки правової держави та сприяє розвитку демократичних інститутів, допомагаючи урядам та громадянському суспільству зміцнювати механізми захисту прав людини.

Значна частина роботи ОБСЄ стосується **контролю над озброєннями та військовою співпрацею**. Організація сприяє укладенню угод між державами-учасниками щодо контролю над збройними силами та озброєннями, зокрема через Віденський документ. Цей документ вимагає від держав обміну інформацією про військові доктрини, проведення військових навчань і інспекцій. Завдяки цьому ОБСЄ сприяє прозорості у військовій діяльності держав-учасниць та зниженню ризиків військових інцидентів, що могли б призвести до конфліктів.

ОБСЄ також працює в галузі **економічної та екологічної безпеки**, яка є невід'ємною частиною загального розуміння безпеки в сучасному світі. Організація сприяє розвитку міжнародної співпраці у вирішенні екологічних проблем, зокрема зміни клімату, управління природними ресурсами та захисту навколишнього середовища. В економічній сфері ОБСЄ займається питаннями боротьби з корупцією, зміцненням інститутів правової держави, а також розвитком економічної співпраці між державами-учасницями, а також організація активно залучена до діяльності з **гендерної рівності** та захисту прав жінок і дітей. Організація реалізує програми, спрямовані на захист прав жінок у зонах конфліктів, боротьбу з насильством на ґрунті статі та сприяння участі жінок у політичному житті та процесах миробудування.

ОБСЄ виконує багатогранні функції у сфері безпеки, прав людини та розвитку. Її діяльність охоплює політичні, військові, економічні та гуманітарні аспекти міжнародної співпраці. Організація забезпечує діалог між країнами, підтримує стабільність через спостереження, посередництво та контроль, сприяє демократії та правам людини, а також впроваджує механізми контролю над озброєннями і військовою прозорістю.

ОБСЄ відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та безпеки в Європі та інших регіонах світу. Для цього вона використовує комплексні інструменти, які охоплюють політичні, дипломатичні, правові та військові аспекти, основними з яких можна виділити саме такі:

1. Спостережні місії ОБСЄ

Спостережні місії є одним із найважливіших інструментів ОБСЄ для запобігання конфліктам, контролю ситуацій та сприяння постконфліктному відновленню. Місії базуються на міжнародних домовленостях і працюють у тісній співпраці з місцевими урядами та іншими міжнародними організаціями.

Основні завдання спостережних місій:

- **Моніторинг ситуації на місці:** ОБСЄ направляє спостерігачів до зон конфліктів для спостереження за дотриманням угод про перемир'я, фіксації порушень та загальної оцінки безпекової ситуації.

- **Збір інформації для міжнародних партнерів:** Місії збирають інформацію та подають регулярні звіти, які використовуються державами-учасницями ОБСЄ для прийняття рішень.

- **Забезпечення присутності в конфліктних зонах:** Присутність міжнародних спостерігачів може діяти стримувальним фактором для ескалації насильства.

Приклад: Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні (СММ)

СММ була створена в березні 2014 року після анексії Криму та початку збройного конфлікту на Донбасі. Основні функції цієї місії включають:

- **Нагляд за виконанням Мінських домовленостей:** Місія здійснює моніторинг виконання угоди про припинення вогню та інших домовленостей щодо врегулювання конфлікту на сході України.

- **Фіксація порушень прав людини:** СММ також фіксує порушення прав людини, такі як переслідування, незаконні арешти або насильство проти цивільного населення.

- **Сприяння діалогу:** Місія сприяє діалогу між конфліктуючими сторонами для пошуку мирних рішень.

Інші спостережні місії ОБСЄ функціонують у Грузії, Молдові, Боснії та Герцеговині, Косові та інших гарячих точках регіону.

2. Політико-військові інструменти

Політико-військовий вимір діяльності ОБСЄ зосереджується на створенні механізмів контролю за військовою активністю та зменшенні ризику збройних конфліктів між державами-учасницями.

Основні інструменти:

- **Віденський документ:** Це ключова угода у межах ОБСЄ, яка зобов'язує держави-учасниці обмінюватись інформацією щодо своїх військових сил, оборонної політики та діяльності. У межах Віденського

документа держави повинні надавати звіти про свої збройні сили, військові бюджети, а також про плани проведення військових навчань.

- **Верифікаційні заходи:** ОБСЄ організовує інспекції військових об'єктів для перевірки точності наданої інформації та контролю за виконанням зобов'язань щодо відкритості військових операцій.

- **Договори про контроль над звичайними озброєннями:** ОБСЄ працює над контролем кількості та розповсюдження озброєнь у регіоні. Наприклад, **Договір про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСЄ)** обмежує розгортання танків, артилерії, бойових літаків та інших звичайних збройних систем на території Європи.

- **Запобігання інцидентам та консультації:** ОБСЄ сприяє регулярним консультаціям між державами-учасниками для запобігання непорозумінням, які можуть призвести до конфліктів, а також оперативно реагує на потенційні військові інциденти.

3. Миротворчі ініціативи ОБСЄ

Миротворчі ініціативи ОБСЄ спрямовані на врегулювання збройних конфліктів і сприяння післяконфліктному відновленню. Основний акцент робиться на дипломатії, медіації та сприянні діалогу.

Формати миротворчої діяльності:

- **Посередництво та медіація:** ОБСЄ часто виступає посередником у переговорах між конфліктуючими сторонами. Завдяки своїй нейтральній позиції та підтримці з боку міжнародної спільноти, ОБСЄ сприяє вирішенню конфліктів шляхом мирних переговорів.

- **Приклад: Нагірний Карабах.** ОБСЄ багато років працює над врегулюванням конфлікту між Вірменією та Азербайджаном щодо Нагірного Карабаху, організовуючи переговори між сторонами.

- **Діалогові платформи:** ОБСЄ організовує платформи для діалогу між сторонами конфліктів, урядами та громадянським суспільством. Це дозволяє створювати умови для взаєморозуміння та пошуку компромісів.

- **Консультативні групи:** Вони допомагають сторонам конфліктів у розробці стратегії для мирного врегулювання і надають експертні рекомендації щодо впровадження угод.

Приклад миротворчих ініціатив:

- **Придністровський конфлікт:** ОБСЄ брала участь у переговорах між Молдовою та невизнаною Придністровською республікою, сприяючи посередництву та наданню міжнародної підтримки для пошуку рішень.

- **Конфлікт у Грузії:** ОБСЄ діяла як посередник між урядом Грузії та сепаратистськими регіонами, зокрема в Південній Осетії та Абхазії, підтримуючи миротворчі ініціативи.

4. Інші інструменти забезпечення безпеки

- **ОБСЄ в процесах постконфліктного відновлення:** Організація активно займається не лише запобіганням і вирішенням конфліктів, але й підтримує країни у їхньому відновленні після конфліктів. Це включає підтримку в реформуванні безпекового сектора, правової системи та відновленні демократичних інститутів.

- **Програми роззброєння та демобілізації:** ОБСЄ бере участь у програмах демобілізації та реінтеграції колишніх комбатантів, що є важливим елементом стабілізації після конфліктів.

- **Програми протидії тероризму:** ОБСЄ реалізує програми з боротьби з тероризмом, включаючи обмін інформацією між державами-учасниками та розробку стратегії для запобігання радикалізації.

5. Інструменти раннього попередження та запобігання конфліктам

Одним із ключових елементів діяльності ОБСЄ є система раннього попередження, яка дозволяє організації своєчасно реагувати на потенційні конфлікти, ще до їх ескалації.

Основні компоненти системи раннього попередження:

- **Центр запобігання конфліктам (ЦЗК):** Це структура в рамках ОБСЄ, яка збирає інформацію з різних джерел, аналізує її та рекомендує подальші кроки для запобігання конфліктам. ЦЗК займається координацією

кризових заходів, моніторингом ситуацій і консультуванням держав-учасниць.

- **Довгостроковий моніторинг та звітування:** ОБСЄ постійно збирає інформацію про ситуації в державах-учасниках. Для цього використовуються як місцеві представництва, так і незалежні спостерігачі. У випадку ескалації напруженості, організація може звернутися до держав-учасниць з рекомендаціями для уникнення конфлікту.

Приклад: ОБСЄ в Північній Македонії

Під час етнічної напруженості на початку 2000-х років ОБСЄ зіграла важливу роль у попередженні ескалації конфлікту в Північній Македонії. Завдяки спільній діяльності з іншими міжнародними організаціями, ситуацію вдалося стабілізувати, що допомогло запобігти великомасштабному конфлікту.

Механізм запобігання конфліктам на регіональному рівні:

- **Залучення високих представників ОБСЄ:** Для конфліктних регіонів ОБСЄ призначає спеціальних представників, які мають повноваження вести переговори та спостерігати за дотриманням угод.

- **Верховний комісар з питань національних меншин (ВКНМ):** Ця посада створена для запобігання конфліктам, що можуть виникати на основі етнічних напружень або меншостей. ВКНМ часто втручається на ранніх стадіях, щоб уникнути конфліктів через міжетнічні суперечки.

ОБСЄ є унікальною міжнародною організацією, яка функціонує на основі консенсусу та включає широкий спектр питань у сферах безпеки, прав людини та співробітництва. Її співпраця з іншими міжнародними та регіональними організаціями є ключовим фактором для досягнення ефективності у врегулюванні конфліктів, забезпеченні прав людини та сприянні миру в Європі та за її межами.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Організація Об'єднаних Націй (ООН) підтримують тісну співпрацю в рамках своїх миротворчих і безпекових ініціатив. Співробітництво

ґрунтується на Статуті ООН, зокрема розділі VIII, який визначає роль регіональних організацій у підтриманні міжнародного миру і безпеки. ОБСЄ в цьому контексті відіграє роль регіонального партнера ООН, зосереджуючись на превентивній дипломатії, миротворчих місіях та врегулюванні конфліктів у регіоні ОБСЄ, який включає Європу, Центральну Азію та Північну Америку. [32]

Основні напрямки співпраці:

1. **Миротворчі місії:** ОБСЄ діє як регіональний партнер ООН у багатьох миротворчих операціях. ОБСЄ забезпечує раннє попередження, спостереження за перемир'ями, моніторинг конфліктів та врегулювання постконфліктних ситуацій. ОБСЄ надає експертну підтримку, медіацію та технічну допомогу для реалізації миротворчих угод.

Наприклад, під час конфлікту на Балканах у 1990-х роках ОБСЄ брала участь у миротворчих ініціативах ООН у Боснії та Герцеговині, а також у Косові. ОБСЄ була залучена до моніторингу дотримання прав людини та допомагала відновлювати мир і стабільність у регіоні.

2. **Політичні ініціативи:** ОБСЄ та ООН працюють спільно у сфері політичної стабілізації. ОБСЄ сприяє політичним консультаціям і діалогам у конфліктних регіонах, тоді як ООН часто виступає глобальним координатором цих зусиль.

Наприклад, у рамках врегулювання конфлікту в Україні ОБСЄ виконує роль основного міжнародного спостерігача через Спеціальну моніторингову місію (СММ), яка працює з мандатом ООН. Ця місія займається спостереженням за ситуацією на Донбасі та інформуванням ООН і інших міжнародних організацій про фактичний стан справ у зоні конфлікту.

3. **Захист прав людини:** ОБСЄ підтримує ініціативи ООН у галузі прав людини, особливо через свої інституції, такі як Офіс демократичних інституцій і прав людини (ODIHR). Спільні проекти ОБСЄ та ООН спрямовані на розвиток демократії, підтримку вільних виборів, захист прав меншин і моніторинг виборчих процесів.

ОБСЄ також співпрацює з Високим комісаром ООН з прав людини для вирішення гуманітарних криз і захисту прав людини у зонах конфліктів.

4. **Боротьба з тероризмом:** ОБСЄ тісно співпрацює з Контртерористичним управлінням ООН у питаннях боротьби з міжнародним тероризмом. В рамках цієї співпраці ОБСЄ організовує семінари, тренінги та надає експертну підтримку країнам-учасникам у боротьбі з терористичними загрозами та зміцненні національної безпеки.

5. **Постконфліктна стабілізація:** ОБСЄ залучена до ініціатив ООН щодо стабілізації та відбудови після конфліктів. Наприклад, в Афганістані ОБСЄ, у співпраці з ООН, підтримувала місцеві інституції, здійснювала програми професійного навчання та моніторила ситуацію на місцях для сприяння стабілізації держави після конфлікту.

Формальні механізми співпраці:

- **Щорічні зустрічі на високому рівні** між керівництвом ОБСЄ та ООН для узгодження спільних підходів до поточних і майбутніх викликів у сфері безпеки.

- **Обмін інформацією та аналітичними звітами** для оперативного реагування на кризові ситуації. ОБСЄ надає своїм партнерам з ООН дані зі своїх спостережних місій у конфліктних регіонах, допомагаючи ООН адаптувати свої програми і плани.

- **Спільне навчання** персоналу, який бере участь у миротворчих операціях і гуманітарних місіях.

Співпраця між **ОБСЄ та Європейським Союзом** є багаторівневою та охоплює багато аспектів безпеки, стабільності, економічної співпраці, прав людини та демократичного розвитку. ЄС і ОБСЄ спільно працюють над зміцненням стабільності у країнах Східної Європи, Західних Балкан, Кавказу та Центральної Азії.

Основні форми співпраці:

- **Миротворчі та моніторингові місії:** ЄС надає ОБСЄ значну підтримку у фінансуванні та ресурсах для миротворчих і моніторингових

місій. Важливим прикладом такої співпраці є Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні, де ЄС забезпечує кадрову, фінансову та технічну підтримку. Співпраця з ЄС дозволяє ОБСЄ забезпечувати кращу координацію з іншими міжнародними акторами та державами-членами ЄС.

- ЄС також реалізує власні місії, такі як EUAM Ukraine (Місія ЄС зі сприяння реформуванню сектору безпеки), яка діє паралельно з місіями ОБСЄ для досягнення спільної мети стабілізації та зміцнення безпеки в регіоні.

- **Виборчі процеси та демократичне врядування:** ОБСЄ регулярно співпрацює з ЄС у рамках моніторингу виборчих процесів у країнах Європи та сусідніх регіонах. ОБСЄ здійснює моніторинг і оцінку виборів через ODHR, а ЄС надає технічну підтримку, фінансування та експертів для сприяння демократичним виборам.

- Спільні проекти ОБСЄ та ЄС включають просування реформ виборчих систем у постконфліктних країнах, підтримку виборчих комісій та організацію місій з навчання місцевого виборчого персоналу.

- **Контроль над озброєннями:** ОБСЄ та ЄС співпрацюють у сфері контролю за звичайними озброєннями та роззброєння. Вони спільно працюють над забезпеченням виконання міжнародних договорів, таких як Віденський документ, Договір про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСЄ), а також заходів з довіри та безпеки.

- ЄС фінансує ініціативи ОБСЄ, спрямовані на зменшення небезпеки неконтрольованого розповсюдження озброєнь у постконфліктних зонах, зокрема через проекти з утилізації зброї.

- **Співпраця в економічній та екологічній сферах:** ЄС і ОБСЄ співпрацюють у рамках проєктів, що сприяють економічному розвитку та екологічній безпеці в регіонах, де є конфлікти або нестабільність. Наприклад, ОБСЄ організовує форуми з питань енергетичної безпеки, на яких країни-учасниці можуть обговорювати шляхи забезпечення стабільних

постачань енергії. ЄС бере активну участь у цих форумах, підтримуючи регіональні ініціативи у сфері енергетики.

- Крім того, ЄС фінансує проекти ОБСЄ, спрямовані на подолання екологічних наслідків збройних конфліктів, покращення управління водними ресурсами та запобігання природним катастрофам.

- **Навчання та обмін досвідом:** ОБСЄ та ЄС реалізують програми з навчання представників країн-учасниць щодо реформування секторів безпеки та правової системи. ЄС надає експертів для таких програм, сприяючи побудові стабільних правових та політичних інституцій у країнах, що потребують демократичних реформ.

Співпраця ОБСЄ з ООН і ЄС є фундаментальною для забезпечення миру, стабільності та безпеки в Європі та за її межами, створюючи спільну платформу для координації зусиль на міжнародному рівні.

ОБСЄ та Організація Північноатлантичного договору (НАТО), хоча і мають різні мандати, активно співпрацюють у сфері забезпечення регіональної та міжнародної безпеки. НАТО є військовим альянсом, орієнтованим на колективну оборону своїх членів, тоді як ОБСЄ фокусується на дипломатії, врегулюванні конфліктів і запобіганні їх загостренню. Їхня взаємодія базується на загальному розумінні необхідності стабільності та безпеки у регіоні ОБСЄ, що включає Європу, Центральну Азію та Північну Америку.

Основні напрями співпраці:

- **Контроль над озброєннями:** ОБСЄ та НАТО активно співпрацюють у сфері контролю над озброєннями, зокрема через механізми ОБСЄ, такі як **Віденський документ** та **Договір про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСЄ)**. ОБСЄ забезпечує дипломатичну платформу для діалогу між державами щодо прозорості військової діяльності, а НАТО, як військовий альянс, надає свою експертизу в контексті військової готовності.

ОБСЄ організовує зустрічі для обговорення контролю над звичайними озброєннями, заходів зі зміцнення довіри між військовими силами

країн-учасниць, включаючи держави-члени НАТО. НАТО в цих процесах відіграє важливу роль, оскільки багато держав-членів ОБСЄ також є членами НАТО, що сприяє ефективному діалогу.

- **Конфлікти та кризові ситуації:** ОБСЄ та НАТО працюють над врегулюванням конфліктів у Європі та за її межами. Під час конфліктів на Балканах у 1990-х роках НАТО проводила військові операції для захисту мирного населення (наприклад, у Косово), тоді як ОБСЄ зосереджувалась на політичних ініціативах, посередництві та спостереженні за дотриманням прав людини.

- **Війна на сході України** є ще одним прикладом координації зусиль ОБСЄ та НАТО. ОБСЄ виконує роль посередника у переговорних процесах і моніторить ситуацію на місці через Спеціальну моніторингову місію (СММ). НАТО, в свою чергу, надає підтримку в контексті зміцнення обороноздатності України, а також забезпечує допомогу у навчанні українських військових.

- **Політичний діалог:** ОБСЄ та НАТО ведуть регулярний політичний діалог щодо безпекових викликів у регіоні. Це відбувається через зустрічі на високому рівні, де обговорюються питання, пов'язані з загрозами міжнародного тероризму, кібербезпекою, гібридними загрозами, а також стабілізацією після конфліктів. ОБСЄ також активно залучає НАТО до діалогу про роль військових сил у забезпеченні безпеки у регіонах, де спостерігається нестабільність або конфлікт.

- **Превентивна дипломатія:** ОБСЄ використовує превентивну дипломатію, щоб запобігти виникненню конфліктів, тоді як НАТО готова реагувати на ситуації, що загрожують безпеці її членів. Проте у багатьох випадках ці дві організації діють синхронізовано, щоб запобігти військовим зіткненням. ОБСЄ часто залучає НАТО до дипломатичних зусиль у конфліктних регіонах для створення безпекової архітектури, яка забезпечує стабільність та мир.

ОБСЄ та Рада Європи (РЄ) підтримують тісну співпрацю у сфері прав людини, демократії, верховенства права та регіональної безпеки. Рада Європи має сильний акцент на захисті прав людини та зміцненні правових інституцій, тоді як ОБСЄ надає платформу для діалогу та дипломатичного врегулювання конфліктів у Європі. Їхня співпраця є природною, оскільки обидві організації працюють з однаковими країнами та мають спільну мету – забезпечення стабільності та миру на континенті.

Основні сфери співпраці:

- **Захист прав людини:** ОБСЄ, через свій Офіс демократичних інституцій та прав людини (ODIHR), активно співпрацює з Радою Європи щодо дотримання прав людини в країнах Європи. ОБСЄ часто звертається до Венеційської комісії Ради Європи для отримання експертних висновків щодо конституційних та правових реформ у країнах-учасницях ОБСЄ. Це особливо важливо у постконфліктних країнах, де необхідно гарантувати захист прав меншин та забезпечити дотримання демократичних норм.

ОБСЄ також підтримує рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), який є ключовим механізмом Ради Європи. ОБСЄ часто виступає на захист рішень ЄСПЛ у країнах, де їх можуть ігнорувати або не виконувати.

- **Моніторинг виборів:** ОБСЄ і Рада Європи працюють разом під час проведення виборів у країнах-членах. ОБСЄ через ODIHR проводить спостереження за виборчим процесом, тоді як Рада Європи забезпечує правову підтримку і моніторинг дотримання демократичних стандартів. Спільні місії ОБСЄ та Ради Європи сприяють тому, щоб виборчі процеси в країнах Європи відповідали міжнародним стандартам, особливо у пострадянських країнах і на Балканах.

- **Реформування правових систем:** ОБСЄ та Рада Європи працюють над спільними проектами з реформування правових систем у країнах Європи та Центральної Азії. Наприклад, вони співпрацюють у рамках проектів з удосконалення системи правосуддя, боротьби з корупцією та забезпечення прозорості в судовій системі.

- **Міжетнічні відносини та захист меншин:** ОБСЄ та Рада Європи співпрацюють у сфері врегулювання міжетнічних конфліктів і захисту прав національних меншин. ОБСЄ часто звертається до експертів Ради Європи для розробки рекомендацій та програм із захисту прав меншин, особливо у постконфліктних країнах, де етнічні протиріччя можуть призвести до відновлення насильства.

Окрім співпраці з основними міжнародними структурами, ОБСЄ також взаємодіє з низкою регіональних організацій. Це дозволяє їй розширювати свій вплив і сприяти безпеці та стабільності у різних частинах світу, включаючи регіони поза Європою.

Основні регіональні організації, з якими співпрацює ОБСЄ:

1. **Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР):** ОБСЄ співпрацює з ОЕСР у питаннях економічної безпеки, зокрема в рамках боротьби з корупцією, сприяння прозорості у державному управлінні та забезпечення стійкого економічного розвитку. Спільні проекти спрямовані на сприяння економічним реформам у країнах Центральної Азії та Балкан, а також на розробку стратегій для протидії фінансовим злочинам.

2. **Рада з регіональної співпраці (РСС):** Співпраця з РСС спрямована на стабілізацію ситуації на Балканах. ОБСЄ та РСС реалізують проекти з відновлення міжетнічної довіри, сприяють діалогу між громадами та підтримують ініціативи з інтеграції етнічних меншин.

3. **Шанхайська організація співробітництва (ШОС):** ОБСЄ співпрацює з ШОС у питаннях регіональної безпеки в Центральній Азії. Обидві організації працюють над забезпеченням стабільності в Афганістані, боротьбою з тероризмом та контрабандою наркотиків.

1.3 Європейський Союз (ЄС)

Європейський Союз (ЄС) має комплексний підхід до зовнішньої політики та питань безпеки, який полягає у спільних зусиллях країн-членів для забезпечення миру та стабільності як на території Союзу, так і за його

межами. У цьому контексті важливу роль відіграють два ключові напрями: Спільна зовнішня політика та політика безпеки (CFSP) і Європейська політика безпеки та оборони (CSDP).

Спільна зовнішня політика та політика безпеки (Common Foreign and Security Policy) – це один із ключових інструментів Європейського Союзу (ЄС) для координації зовнішньої політики та політики безпеки серед держав-членів. CFSP створена для того, щоб ЄС міг виступати єдиним фронтом на міжнародній арені, вирішуючи питання міжнародної безпеки, дипломатичних зусиль та мирного врегулювання конфліктів. CFSP є частиною Договору про Європейський Союз (ДЄС) і має на меті підвищення спроможності ЄС діяти як один суб'єкт у питаннях глобальної політики.

Основні цілі:

1. **Захист цінностей та інтересів ЄС:** CFSP забезпечує збереження суверенітету, безпеки та основних інтересів ЄС, а також захисту прав людини, демократії та верховенства права в міжнародних відносинах.

2. **Підтримка міжнародного миру та безпеки:** Співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН та НАТО, дозволяє ЄС ефективно брати участь у запобіганні конфліктам, миротворчих операціях та стабілізаційних заходах.

3. **Розвиток співпраці з третіми країнами:** ЄС використовує CFSP для налагодження партнерських відносин з іншими країнами та регіонами, що сприяє розвитку глобальної стабільності та економічного зростання.

4. **Запобігання конфліктам і врегулювання криз:** CFSP має на меті попередження конфліктів через дипломатію та, в разі потреби, участь у місіях зі стабілізації після конфліктів.

5. **Захист європейських інтересів в економічній, політичній та безпековій сферах:** Це включає заходи проти тероризму, контроль за розповсюдженням зброї масового знищення та боротьбу з нелегальною міграцією.

Спільна зовнішня політика та політика безпеки функціонує через кілька основних механізмів і структур, що забезпечують її ефективне виконання. Однією з ключових функцій є ухвалення рішень в Раді Європейського Союзу, де представники урядів країн-членів (міністри закордонних справ) спільно визначають основні напрямки зовнішньої політики. Рішення в рамках CFSP здебільшого приймаються одностайно, що забезпечує узгодженість дій, хоча це також може призводити до затримок у прийнятті рішень через необхідність досягнення консенсусу. Центральну роль у реалізації CFSP виконує Високий представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки, який координує зовнішньополітичні та безпекові ініціативи ЄС, представляючи його інтереси на міжнародній арені. Підтримку цьому процесу забезпечує Європейська служба зовнішніх дій (EEAS), яка виконує рішення, забезпечує дипломатичні зв'язки з іншими країнами та регіонами і впроваджує політичні ініціативи ЄС.

Додатковим важливим інструментом CFSP є введення санкцій і обмежувальних заходів проти країн або організацій, які загрожують міжнародній безпеці або порушують міжнародне право. ЄС регулярно застосовує такі санкції як механізм тиску з метою мирного врегулювання конфліктів або забезпечення дотримання прав людини. CFSP також передбачає проведення цивільних і військових місій у кризових регіонах, де ЄС виступає у ролі миротворця або стабілізатора ситуації.

Приклади реалізації CFSP можна спостерігати в кількох важливих міжнародних конфліктах. Одним із яскравих прикладів є активна роль ЄС у миротворчих процесах на Близькому Сході, де Союз сприяє діалогу між Ізраїлем та Палестиною. Ще один приклад – санкції, введені проти Росії через анексію Криму та агресію на сході України. Ці санкції включають економічні обмеження, заморожування активів та заборони на поїздки для певних осіб. Також варто згадати активну гуманітарну допомогу і дипломатичну участь ЄС у сирійському конфлікті, спрямовані на підтримку мирних переговорів і стабілізацію регіону.

Однак CFSP має свої виклики та обмеження. Одним із головних викликів є необхідність ухвалення рішень на основі консенсусу серед усіх держав-членів, що може уповільнювати процес прийняття важливих рішень, особливо в кризових ситуаціях. Відмінності у національних інтересах країн-членів ЄС також створюють труднощі в досягненні єдиної позиції щодо певних питань зовнішньої політики. До того ж, у сфері оборони ЄС значною мірою залежить від НАТО, і його здатність проводити самостійні військові операції є обмеженою. Це означає, що CFSP часто взаємодіє з військовими структурами НАТО, що накладає певні обмеження на автономність дій ЄС у сфері безпеки.

Європейська політика безпеки та оборони (The Common Security and Defence Policy) є ключовим елементом Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (CFSP) Європейського Союзу. CSDP надає ЄС можливість самостійно здійснювати військові та цивільні операції для збереження миру, управління кризами, забезпечення безпеки та стабільності в різних регіонах світу.

Мета та завдання CSDP спрямовані на вирішення питань безпеки та оборони, зокрема:

- Запобігання конфліктам та врегулювання криз як у межах Європи, так і за її межами.
- Забезпечення підтримки миру та безпеки через військові та цивільні місії.
- Розвиток оборонного потенціалу країн-членів ЄС.
- Підтримка гуманітарних та рятувальних операцій.

Головне завдання CSDP – забезпечити, щоб ЄС був здатен діяти самостійно або разом із міжнародними партнерами, такими як НАТО або ООН, для реагування на загрози безпеці та управління кризами.

Європейська політика безпеки та оборони є частиною загальної зовнішньої політики Європейського Союзу і спрямована на управління кризами, підтримку миру та безпеки, а також зміцнення оборонних

спроможностей ЄС. Одним з основних елементів CSDP є військові та цивільні місії, які здійснюються в різних регіонах світу для реагування на конфлікти, забезпечення стабільності та сприяння розвитку правових інститутів.

CSDP дозволяє ЄС виконувати незалежні операції з безпеки та оборони, одночасно співпрацюючи з іншими міжнародними організаціями, такими як НАТО або ООН. Завдяки цьому ЄС здатен реагувати на загрози та кризи в регіонах поза межами Союзу, а також підтримувати своїх міжнародних партнерів. Операції в рамках CSDP поділяються на військові та цивільні місії. Військові операції, як правило, спрямовані на врегулювання конфліктів та підтримку стабільності через застосування збройних сил. Вони охоплюють такі завдання, як захист цивільних, забезпечення гуманітарної допомоги або боротьба з піратством. Однією з найвідоміших військових операцій ЄС є EUFOR Althea в Боснії і Герцеговині, яка спрямована на підтримку мирного процесу після Балканських війн. Іншим прикладом є операція EUNAVFOR Atalanta, що бореться з піратством біля берегів Сомалі.

Цивільні місії зосереджені на зміцненні верховенства права, реформуванні поліції, судової системи, управлінні кордонами та підтримці демократичних процесів. Наприклад, EULEX Kosovo – це місія ЄС у Косово, яка допомагає зміцнити правову систему країни та підтримувати мирне співіснування різних етнічних груп. Інший приклад – EUMM Georgia, моніторингова місія, яка була створена після російсько-грузинської війни 2008 року для спостереження за ситуацією та сприяння мирному врегулюванню конфлікту.

Для координації та реалізації цих місій та операцій ЄС створив кілька інституцій та структур, таких як Європейська служба зовнішніх дій (EEAS), Військовий комітет ЄС (EUMC) та Агентство з оборонної політики ЄС (EDA). Ці органи забезпечують стратегічне планування, прийняття рішень та оперативне управління місіями, а також розвивають оборонні спроможності держав-членів через спільні проекти та ініціативи.

Одним з найважливіших елементів розвитку CSDP є створення Постійного структурованого співробітництва (PESCO), яке дозволяє зацікавленим державам-членам тісніше співпрацювати у сфері оборони, розробляти спільні оборонні системи та об'єднувати військові ресурси. Цей крок сприяє поглибленню інтеграції у сфері безпеки та оборони всередині ЄС та підвищенню здатності Союзу діяти незалежно у міжнародних конфліктах.

Перспективи розвитку Європейської політики безпеки та оборони демонструють її постійне розширення та зміцнення в контексті зростання викликів у сфері безпеки. З часом ЄС прагне до більшої автономії у прийнятті рішень щодо питань безпеки та оборони, одночасно зміцнюючи співпрацю між державами-членами та міжнародними партнерами. Одним з важливих кроків у розвитку CSDP стало створення Постійного структурованого співробітництва (PESCO), яке дозволяє зацікавленим країнам ЄС тісніше співпрацювати у галузі оборони. PESCO передбачає реалізацію низки проєктів, таких як спільна розробка нових оборонних технологій, удосконалення військових систем та спільне використання військових ресурсів. Ця ініціатива є ключовою для поглиблення оборонної інтеграції серед членів ЄС, що сприяє збільшенню загальної військової спроможності Євросоюзу.

Важливою перспективою розвитку CSDP є створення постійних оперативних сил для швидкого реагування на кризи. Ідея таких сил полягає у формуванні **European Rapid Reaction Force**, яка зможе оперативно реагувати на міжнародні загрози та надавати швидку підтримку в кризових ситуаціях. Така ініціатива значно підвищить здатність ЄС діяти незалежно в разі виникнення термінових загроз, не покладаючись лише на міжнародних партнерів.

Важливу роль у процесі фінансового забезпечення відіграє механізм спільного фінансування Athena, який допомагає державам-членам ЄС розподіляти витрати на спільні військові операції. Крім того, цивільні місії фінансуються безпосередньо з бюджету ЄС, що надає додаткову гнучкість у

реагуванні на загрози миру та безпеці. Співпраця з іншими міжнародними організаціями, такими як НАТО, ООН та ОБСЄ, є важливим компонентом розвитку CSDP. Особливо тісне партнерство ЄС з НАТО дозволяє країнам-членам обох організацій працювати спільно, уникаючи дублювання зусиль та досягаючи більшої ефективності у забезпеченні колективної оборони. Водночас ЄС продовжує посилювати власні оборонні спроможності, щоб мати можливість самостійно проводити операції в рамках CSDP, коли це необхідно.

Загалом, Європейська політика безпеки та оборони стає все більш важливим інструментом зміцнення ролі Європейського Союзу на міжнародній арені. Вона надає можливість ЄС самостійно чи разом з партнерами брати участь у миротворчих місіях, реагувати на міжнародні кризи та забезпечувати стабільність і безпеку як у Європі, так і за її межами. У перспективі, розвиток CSDP сприятиме не тільки зміцненню оборонної інтеграції, але й підвищенню безпеки на глобальному рівні.

Операції ЄС з підтримки миру та врегулювання конфліктів є невід'ємною частиною Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (CFSP) і Європейської політики безпеки та оборони (CSDP). Вони охоплюють як військові, так і цивільні місії та спрямовані на стабілізацію конфліктних регіонів, сприяння мирному врегулюванню конфліктів, забезпечення безпеки, прав людини та верховенства права.

ЄС розгортає свої операції для підтримки миру у відповідь на кризи в різних частинах світу, переважно в сусідніх регіонах, але також і на інших континентах. Операції ЄС можуть включати підтримку гуманітарної допомоги, сприяння стабілізації урядів та інституцій після конфліктів, боротьбу з організованою злочинністю або допомогу в реформуванні сектору безпеки в країнах-партнерах.

Класифікація операцій ЄС

1. Військові операції:

- Військові місії з підтримки миру (peacekeeping).

- Операції з примусу до миру (peace enforcement).
- Військово-морські операції для боротьби з піратством або контролю за кордонами.

2. Цивільні місії:

- Спостережні місії для моніторингу мирних угод і запобігання ескалації конфліктів.
- Поліцейські місії для підтримки місцевих правоохоронних органів.
- Місії з верховенства права для сприяння реформації судових систем, зокрема забезпечення справедливого правосуддя.

Ключові операції ЄС

1. EUFOR Althea (Боснія і Герцеговина)

Місія почалася у 2004 році з метою підтримки стабільності після конфлікту в колишній Югославії. Її завдання включають моніторинг безпеки, забезпечення виконання Дейтонських мирних угод, а також навчання та допомогу місцевим збройним силам. EUFOR Althea залишається однією з найважливіших миротворчих місій ЄС на Балканах.

2. EULEX (Косово)

Місія EULEX Косово, розпочата у 2008 році, є найбільшою цивільною місією ЄС. Її головна мета – сприяти розвитку ефективної та незалежної системи правосуддя в Косово, забезпечити верховенство права та зміцнити поліцію. Місія також допомагає місцевим правоохоронним органам боротися з організованою злочинністю та корупцією.

3. EUNAVFOR Operation Atalanta (Сомалі)

Розпочата у 2008 році операція "Аталанта" спрямована на боротьбу з піратством біля узбережжя Сомалі. Це військово-морська місія, яка захищає судноплавство в Аденській затоці, включаючи гуманітарні кораблі ООН, які перевозять продовольство до Сомалі. Операція успішно знизилася рівень піратства в регіоні, сприяючи безпеці на морі.

4. **EUMM (Грузія)**

Після війни між Грузією та Росією в 2008 році ЄС розпочав Європейську моніторингову місію (EUMM) в Грузії для контролю за дотриманням угод про припинення вогню та запобігання відновленню конфлікту. Ця цивільна місія складається зі спостерігачів, які контролюють ситуацію в регіонах конфлікту і звітують про будь-які порушення мирних угод.

5. **EUFOR RCA (Центральноафриканська Республіка)**

Місія EUFOR RCA розпочалася у 2014 році після гуманітарної кризи у Центральноафриканській Республіці. Метою операції була стабілізація столиці Бангі та забезпечення безпеки для гуманітарних організацій, щоб вони могли доставляти допомогу цивільному населенню. Місія сприяла запобіганню подальшого насильства між етнічними групами.

6. **EUAM Ukraine (Україна)**

Цивільна місія ЄС з реформування сектору цивільної безпеки в Україні розпочалася у 2014 році після Революції Гідності. Місія EUAM Ukraine надає допомогу в реформуванні поліції, прикордонної служби та судової системи України. Головна мета – підтримати розвиток стабільних і прозорих інституцій, здатних забезпечувати безпеку та правопорядок у країні.

Завдання операцій ЄС

- **Сприяння мирному врегулюванню конфліктів:** ЄС надає підтримку у переговорах між сторонами конфліктів та забезпечує дотримання угод про припинення вогню.
- **Контроль за дотриманням прав людини:** ЄС через свої місії відстежує ситуацію з правами людини у зонах конфліктів, надає звіти та здійснює тиск на порушників міжнародного права.
- **Розвиток систем правосуддя:** У багатьох випадках місії ЄС зосереджені на реформуванні або відновленні судової та правоохоронної систем, що є критично важливим для довгострокової стабільності після конфлікту.

- **Навчання місцевих сил безпеки:** ЄС допомагає місцевим урядам та військовим силам стати більш професійними та ефективними, надаючи тренування, консультації та підтримку в організації роботи.

Завдання операцій ЄС з підтримки миру та врегулювання конфліктів охоплюють широкий спектр заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та безпеки в зонах, де відбуваються конфлікти. Одним із ключових аспектів є сприяння мирному врегулюванню конфліктів, що включає надання підтримки у переговорах між сторонами та забезпечення дотримання угод про припинення вогню. Це вимагає від місій ЄС активного залучення в процеси миротворення та конструктивного діалогу. Контроль за дотриманням прав людини також є важливим завданням. Місії ЄС здійснюють моніторинг ситуації з правами людини в конфліктних регіонах, складають звіти та забезпечують відповідальність порушників міжнародного права. Цей контроль допомагає підвищити свідомість про важливість прав людини та сприяє захисту цивільного населення.

Крім того, місії ЄС зосереджуються на розвитку систем правосуддя в постконфліктних країнах. Вони займаються реформуванням або відновленням судових і правоохоронних структур, що є критично важливим для забезпечення довгострокової стабільності. Забезпечення справедливого правосуддя сприяє зміцненню довіри населення до державних інституцій та запобігає повторенню насильства.

Однією з ключових задач ЄС є навчання місцевих сил безпеки. ЄС надає підтримку урядам та військовим структурам, допомагаючи їм проведенням навчальних програм, консультацій та підтримку в організації їхньої роботи. Такий підхід забезпечує формування здатності місцевих сил безпеки ефективно реагувати на виклики безпеки.

Співпраця з іншими міжнародними організаціями, такими як ООН, НАТО, ОБСЄ та Африканський Союз дозволяє ЄС мобілізувати додаткові ресурси та забезпечити координацію дій, що підвищує ефективність реагування на кризи. Спільні зусилля міжнародних організацій допомагають

створити комплексний підхід до вирішення конфліктів, сприяючи миру і стабільності в усьому світі.

РОЗДІЛ 2: СПІВПРАЦЯ МІЖ МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ДЕРЖАВАМИ

2.1 Взаємодія НАТО та ЄС

Для забезпечення стабільності. Завдяки цьому ці дві організації мають можливість доповнювати одна одну, що стало особливо важливим після підписання Лісабонської угоди та Брюссельських угод, які заклали основу для більш тісної співпраці.

Спільні операції НАТО та ЄС включають такі місії, як стабілізація Балканського регіону, боротьба з піратством у Африканському Розі, а також зусилля в Афганістані для забезпечення стабільності та розвитку інфраструктури. Ці місії продемонстрували ефективність партнерства у підтримці миру та управлінні конфліктами. У сфері протидії новітнім загрозам, таким як кіберзлочинність та дезінформація, обидві організації запровадили спеціальні програми для координації дій та обміну інформацією, що сприяє швидкій адаптації до цих викликів.

Незважаючи на досягнуті успіхи, співпраця між НАТО та ЄС зустрічає певні виклики. Однією з ключових проблем є політичні розбіжності між державами-членами, оскільки інтереси НАТО та ЄС інколи не повністю збігаються. Наприклад, не всі країни ЄС є членами НАТО, а це створює політичні й операційні розбіжності, оскільки в багатьох аспектах обидві організації мають різні пріоритети. У фінансовому контексті підтримка ініціатив обох організацій є значним фінансовим зобов'язанням, і деякі країни прагнуть уникнути дублювання зусиль, щоб зменшити витрати.

Водночас, НАТО та ЄС досягли значного прогресу у зміцненні колективної безпеки Європи. Вони створили координаційні механізми для реагування на гібридні загрози, зокрема через розробку спільних інструментів реагування на кібератаки та боротьбу з тероризмом. Крім того, вони синхронізували свої стратегії у сферах оборони, що допомагає їм ефективно доповнювати одна одну в питаннях розвідки, логістики та стратегічного планування.

Спільні операції та ініціативи НАТО та ЄС включають миротворчі операції, місії з підтримки стабільності та безпеки, боротьбу з тероризмом та протидію кіберзагрозам. Однією з ключових зон співпраці є **Балкани**, де обидві організації зосередили зусилля на підтримці стабільності після серйозних конфліктів у регіоні. В Косово НАТО провело військову операцію з миротворчою місією КФОР (KFOR), тоді як ЄС, заснувавши місію EULEX, підтримує розвиток правової держави та правопорядок.[70] Важливою

залишається і операція в Боснії та Герцеговині, де після закінчення Боснійської війни в 1995 році НАТО залишалося у країні до 2004 року, після чого місію передали ЄС, який створив операцію EUFOR Althea для підтримки безпеки. Проте НАТО продовжує підтримувати Боснію і Герцеговину в межах ініціативи «Партнерство заради миру».

Гібридні загрози є ще однією важливою сферою співпраці. Спільний Центр протидії гібридним загрозам, розташований у Гельсінкі, дозволяє НАТО та ЄС координувати дії з боротьби з такими формами загроз, як дезінформація та кібернапади. Це важливий ресурс, що сприяє обміну інформацією між союзниками і дозволяє швидко реагувати на загрози, спрямовані на дестабілізацію держав. У зв'язку з цим обидві організації також тісно співпрацюють в обміні даними про кіберзагрози та розробці кібертехнологій для захисту важливих інфраструктур.[50]

Спільні тренувальні місії

НАТО та ЄС проводять низку спільних тренувань і навчальних заходів, спрямованих на підготовку персоналу до реагування на різні терористичні загрози. Такі навчання включають:

- **Моделювання сценаріїв терористичних атак:** Під час цих тренувань відпрацьовуються сценарії, які моделюють різні типи терористичних нападів, включаючи вибухи в громадських місцях та на об'єктах критичної інфраструктури.

- **Захист критичної інфраструктури:** Тренування часто спрямовані на підвищення готовності сил безпеки до захисту стратегічних об'єктів, таких як атомні станції, залізниці та аеропорти.

- **Спільна робота з правоохоронними органами:** Під час навчань особливий акцент робиться на координації дій між військовими структурами та національними поліцейськими силами, що дозволяє швидко реагувати на терористичні загрози.

НАТО та ЄС запровадили кілька довготривалих ініціатив для боротьби з тероризмом:

- **Покращення обміну розвідувальною інформацією:** Задля попередження терористичних атак НАТО та ЄС запровадили механізми швидкого обміну розвідувальною інформацією між країнами-членами обох організацій. Це дозволяє миттєво реагувати на можливі загрози.

- **Підтримка в моніторингу руху небезпечних матеріалів:** Ініціативи НАТО та ЄС включають співпрацю в моніторингу та контролі за переміщенням потенційно небезпечних матеріалів, таких як вибухові речовини та радіоактивні матеріали, які можуть бути використані у терористичних цілях.

- **Європейська стратегія безпеки:** У межах цієї стратегії ЄС співпрацює з НАТО для створення програм, спрямованих на попередження радикалізації, захист кордонів та посилення прикордонного контролю.

Операції НАТО та ЄС в Африці та Середземномор'ї мають важливе значення для забезпечення безпеки та стабільності в цих регіонах. Однією з основних операцій є «Активні зусилля», започаткована НАТО для патрулювання Середземного моря з метою попередження терористичної діяльності та незаконного обігу зброї. Ця операція спрямована на забезпечення морської безпеки, включаючи контроль над рухом суден та активне спостереження за ситуацією в морі. У рамках «Активних зусиль» НАТО об'єднує ресурси країн-членів, щоб забезпечити комплексний підхід до боротьби з піратством, тероризмом та іншими загрозами в Середземному морі. Сили НАТО співпрацюють із суднами, що належать іншим країнам, включаючи військові кораблі ЄС, для забезпечення безпеки морського транспорту.

ЄС проводить свою операцію під назвою «Аталанта», яка має на меті боротьбу з піратством у водах Сомалі. Ця операція стала відповіддю на зростаючу загрозу піратських нападів на комерційні судна, що прямують через Аденську затоку. Операція «Аталанта» включає в себе не лише військові заходи, але й гуманітарну допомогу для Сомалі, зокрема захист гуманітарних місій та перевезень. ЄС також активно співпрацює з

міжнародними організаціями та сусідніми країнами для зміцнення безпеки в регіоні та підтримки місцевих сил безпеки.

НАТО та ЄС посилюють співпрацю для забезпечення стабільності та безпеки Східної Європи, особливо після загострення напруженості з Росією. Це включає в себе спільні військові навчання, розгортання батальйонів НАТО в країнах Балтії та Польщі, а також інші заходи, спрямовані на стримування агресії. Наприклад, у рамках операції «Enhanced Forward Presence» НАТО розгортає багатонаціональні батальйони, які здатні швидко реагувати на можливі загрози. Ці навчання охоплюють різні аспекти військової підготовки, включаючи захист критичної інфраструктури, реагування на гібридні загрози та обмін інформацією. Підтримка України залишається ключовим аспектом співпраці НАТО та ЄС. Від початку російської агресії проти України в 2014 році обидві організації активно надають підтримку Україні у формі фінансових ресурсів, військової техніки та навчань для українських військових. НАТО також надає консультаційні послуги, допомагаючи Україні модернізувати свої збройні сили та інтегрувати їх у європейські структури безпеки. Крім того, НАТО та ЄС співпрацюють у питаннях кібербезпеки, забезпечуючи захист української інформаційної інфраструктури від кібератак.

Постійна структурна співпраця (PESCO) є важливим інструментом для країн ЄС, що дозволяє створювати спільні оборонні проекти та впроваджувати новітні технології у військову сферу. PESCO передбачає розробку нових систем, таких як безпілотники, а також вдосконалення існуючих технологій для підвищення обороноздатності. Одним з ключових аспектів є стандартизація техніки та обладнання, що дозволяє забезпечити оперативну сумісність сил НАТО та ЄС.

Ініціатива НАТО-ЄС щодо кіберстабільності спрямована на посилення захисту від кіберзагроз, які стали важливим аспектом сучасної війни. Це включає в себе створення спільних систем раннього попередження про кіберзагрози, обмін інформацією про потенційні ризики та проведення навчань для підготовки спеціалістів. Співпраця в цій сфері дозволяє країнам

членам обох організацій краще реагувати на нові виклики та загрози, що виникають у кіберпросторі.

Співпраця між НАТО та ЄС часто ускладнюється політичними розбіжностями, зокрема через те, що не всі держави ЄС є членами НАТО, і навпаки. Це призводить до різних стратегічних пріоритетів і політичних інтересів. Наприклад, Туреччина є важливим членом НАТО, але її політика та інтереси, зокрема в регіоні Близького Сходу, можуть конфліктувати з позиціями деяких країн ЄС. Це створює ситуації, коли рішення, які вимагають консенсусу, стають складнішими для досягнення.

Крім того, США, будучи домінуючою силою в НАТО, також відіграють ключову роль у формуванні безпекових стратегій, але їхня відсутність у структурах ЄС може призвести до розбіжностей у підходах до зовнішньої політики та безпеки. Наприклад, у деяких випадках європейські країни можуть прагнути до більшої незалежності в питаннях оборони, тоді як США можуть мати інші пріоритети, пов'язані з глобальними безпековими викликами. Це створює напругу між членами обох організацій і ускладнює спільні дії.

Європейський Союз, незважаючи на свою значну роль у світовій політиці, лише нещодавно почав активно розвивати власну оборонну політику. Це відображає прагнення ЄС до більшої автономії у сфері безпеки, однак створює певні проблеми у співпраці з НАТО. На сьогоднішній день відсутність єдиної оборонної політики ЄС призводить до дублювання функцій і недостатньої координації між обома структурами.

Наприклад, Постійна структурна співпраця (PESCO) є ініціативою, що передбачає спільні оборонні проекти між країнами-членами ЄС, але реалізація таких проектів іноді перекриває вже існуючі програми НАТО. Це може призводити до конфліктів у стратегічному плануванні та розподілі ресурсів, адже обидві організації намагаються розвивати свої оборонні можливості. Відсутність узгодження та координації може призвести до неефективного використання ресурсів та зменшення загальної ефективності.

Сучасний світ стикається з новими загрозами, такими як кіберзлочинність, гібридна війна, тероризм і дезінформація. У той час як НАТО та ЄС обидва визнають ці загрози, їх підходи до їх вирішення відрізняються. НАТО зосереджується на традиційних аспектах колективної оборони та військової готовності, тоді як ЄС має більш широкий спектр питань, пов'язаних з внутрішньою безпекою, міграційною кризою та правами людини.

Обмін розвідувальною інформацією є критично важливим для оперативності та ефективності дій у сфері безпеки. Однак між НАТО та ЄС існує ряд перешкод, які ускладнюють цей процес, головними з яких можна виділити 3, а саме:

- **Різні стандарти захисту даних:** Кожна організація має свої протоколи та правила щодо захисту даних і обміну інформацією. Це може викликати затримки в прийнятті рішень і дій у відповідь на загрози. Наприклад, деякі країни-члени НАТО можуть не бути готовими поділитися певною інформацією через суворі внутрішні правила безпеки, тоді як ЄС може мати інші вимоги щодо конфіденційності.

- **Політична чутливість:** Країни можуть бути обережними в обміні розвідувальною інформацією через побоювання витоку чутливої інформації або можливості маніпуляцій з боку інших країн. Це особливо стосується питань, пов'язаних із внутрішньою безпекою або тероризмом. У таких випадках країни можуть віддавати перевагу дотриманню національних інтересів, що негативно впливає на координацію зусиль.

- **Технологічні бар'єри:** Існують також технічні проблеми, які можуть вплинути на обмін інформацією. Наприклад, різні системи інформаційних технологій і бази даних можуть бути несумісними, що ускладнює оперативний доступ до потрібних даних. Це може призвести до затримок у відповіді на загрози, оскільки інформація може не надходити вчасно або в потрібному форматі.

Фінансування оборонних програм є важливим аспектом, оскільки зусилля з забезпечення безпеки потребують значних ресурсів. Це стає викликом для співпраці між НАТО та ЄС з кількох причин, а саме:

- **Витрати на оборону:** За стандартами НАТО, країни-члени повинні виділяти не менше 2% свого ВВП на оборону. Однак не всі країни готові або здатні дотримуватись цього показника, особливо в умовах економічної нестабільності. Це може призвести до нерівного фінансування оборонних ініціатив, створюючи потенційні прогалини в колективній безпеці.

- **Несумісність фінансування:** Країни ЄС мають різні фінансові можливості, що може призвести до нерівномірного розподілу ресурсів на спільні проекти. Деякі держави можуть бути менш готові інвестувати в спільні оборонні програми, що створює ризик для зусиль із колективної безпеки.

- **Конфлікт пріоритетів:** Держави-члени можуть мати різні пріоритети в питаннях фінансування. Наприклад, одна країна може зосереджуватися на витратах на соціальну політику, тоді як інша може вважати безпеку головним пріоритетом. Це може призвести до труднощів у спільному фінансуванні проектів.

- **Фінансова залежність:** Багато країн ЄС покладаються на фінансування з боку США через НАТО, що може створити залежність, яка обмежує їхню можливість ухвалювати автономні рішення. Це може уповільнити процес ухвалення рішень і знизити ефективність спільних операцій.

Однак, співпраця між НАТО та Європейським Союзом принесла значні досягнення, які підкреслюють важливість їхньої взаємодії у сфері забезпечення безпеки в Європі. Одним з основних досягнень є створення механізмів оперативної співпраці, що дозволяють обома організаціям діяти злагоджено у відповідь на різноманітні загрози. Зокрема, спільні операції, такі як місії в Афганістані та на Балканах, демонструють здатність НАТО і ЄС ефективно об'єднувати свої зусилля для підтримки стабільності в

кризових регіонах. Ці операції не лише забезпечили безпеку, але й сприяли розвитку демократичних інститутів у країнах-учасниках.

НАТО та ЄС досягли значного прогресу у сфері реагування на нові виклики безпеки, зокрема в контексті тероризму та гібридних загроз. Спільні ініціативи, такі як Центр протидії гібридним загрозам у Гельсінкі, є яскравим прикладом того, як дві організації працюють разом для розробки та впровадження стратегій, що дозволяють реагувати на сучасні виклики безпеки. Спільні навчання та обмін інформацією щодо кіберзагроз сприяють підвищенню готовності країн-учасниць до негайного реагування на можливі атаки. Зміцнення оборонних можливостей також стало важливим досягненням співпраці. Під час розвитку нових технологій і військових стратегій, НАТО та ЄС разом працюють над покращенням своїх військових потенціалів, реалізуючи спільні проекти, які сприяють інтеграції оборонних сил. Це, в свою чергу, забезпечує ефективніше використання ресурсів та підвищує загальний рівень безпеки в Європі. Згуртованість та злагодженість дій обох організацій дозволяють швидше і ефективніше реагувати на загрози, які можуть виникнути як на зовнішньому, так і на внутрішньому фронті. Це не лише підвищує рівень довіри між державами-учасницями, але й демонструє, що спільні зусилля здатні створювати більш стабільне середовище для розвитку економіки та суспільства.

2.2 ОБСЄ та регіональні конфлікти

ОБСЄ об'єднує 57 держав-учасниць, включаючи країни Європи, Центральної Азії та Північної Америки, що робить її найбільшою регіональною організацією у світі, яка сприяє збереженню миру. На тлі численних сучасних загроз, таких як збройні конфлікти, порушення прав людини, політична нестабільність, посилення міграційної кризи, тероризм і

кіберзагрози, ОБСЄ виступає важливим інструментом колективної безпеки, зосередженим на запобіганні конфліктам і їх мирному врегулюванні.

ОБСЄ була заснована на базі Наради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ), що була створена в 1975 році як інструмент діалогу між Сходом і Заходом під час Холодної війни. Закріплені в Заключному акті Гельсінської угоди основні принципи ОБСЄ, такі як невтручання у внутрішні справи держав, територіальна цілісність і повага до прав людини, стали фундаментом для подальшої діяльності організації. У 1994 році НБСЄ було перейменовано на ОБСЄ, що означало розширення функцій та акцент на миротворчу діяльність. З того часу ОБСЄ активно бере участь у врегулюванні конфліктів на пострадянському просторі, на Балканах та в інших регіонах.

Метою ОБСЄ є врегулювання регіональних конфліктів, а також визначення ефективності її інструментів та методів для забезпечення безпеки та стабільності. Завдання включають вивчення правової та інституційної бази ОБСЄ, аналіз її ролі в конфліктах у Європі та сусідніх регіонах, а також оцінку обмежень та викликів, з якими стикається організація. Основними складовими завданнями ОБСЄ можна виділити самі такі три:

Рання профілактика конфліктів

Один із ключових аспектів роботи ОБСЄ — це запобігання конфліктам ще на етапі їх можливого зародження. Цей процес включає комплекс дій, спрямованих на виявлення, аналіз і реагування на потенційні конфліктогенні фактори, а саме:

- **Оцінка ризиків і раннє попередження:** ОБСЄ регулярно здійснює моніторинг та оцінку політичних і соціальних ризиків, що можуть призвести до конфліктів. Наприклад, Організація уважно спостерігає за напруженістю в регіонах, де є історичні, етнічні чи релігійні розбіжності, і повідомляє про потенційні загрози безпеці. Розробка системи раннього попередження дозволяє ОБСЄ швидко відреагувати на зміни, що виникають, і ініціювати дипломатичні заходи до виникнення кризи.

- **Попереджувальна дипломатія:** Цей підхід передбачає залучення сторін, які перебувають на межі конфлікту, до переговорів. ОБСЄ часто організовує зустрічі для обговорення питань, що можуть загострити конфлікт, і намагається знайти компромісні рішення для пом'якшення суперечностей. У цьому процесі організація виступає нейтральним посередником, сприяючи мирним перемовинам.

- **Встановлення діалогу та співпраці:** ОБСЄ організовує різноманітні форуми, на яких держави-учасниці можуть обговорювати спірні питання в безпечному середовищі. Такі платформи дозволяють урядам розв'язувати питання, пов'язані з національними меншинами, правами людини та політичною напругою, що допомагає знизити ризик конфліктів. Наприклад, ОБСЄ проводить регулярні зустрічі, де країни обговорюють виконання зобов'язань у сфері прав людини та демократії, що сприяє стабільності.

Моніторинг та оцінка

Коли профілактичні заходи не вдається реалізувати, ОБСЄ проводить активний моніторинг ситуації у регіонах, де існує напруженість або конфлікт сюди входять:

- **Розгортання спеціальних моніторингових місій:** ОБСЄ направляє своїх представників у райони конфлікту для збору інформації та оцінки ситуації. Такі місії складаються з міжнародних спостерігачів, які оцінюють ситуацію з об'єктивної точки зору, фіксують порушення режиму припинення вогню та сприяють мирним зусиллям. Ці місії виконують важливу роль у зниженні рівня напруженості, оскільки вони забезпечують прозорість і відкритість ситуації для міжнародної спільноти. Наприклад, спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні здійснює нагляд за дотриманням Мінських угод і звітує про дії всіх сторін конфлікту.

- **Звіти та аналітичні матеріали:** ОБСЄ готує детальні звіти для країн-учасниць, у яких надає аналіз ситуації, рекомендації щодо подальших дій та інформує про загострення або зниження напруги. Ці звіти містять дані

про стан справ у конфліктних регіонах, що є важливим інструментом для ухвалення рішень.

- **Оцінка дотримання прав людини:** Окрім моніторингу політичної ситуації, ОБСЄ також оцінює, чи не порушуються права людини у зонах конфлікту. Це дозволяє забезпечити більший рівень захисту цивільного населення та сприяти відновленню справедливості після конфлікту.

Посередництво та діалог у конфліктах

Посередницька роль ОБСЄ є критично важливою для деескалації конфліктів та сприяння довготривалому мирному врегулюванню, до них відносять:

- **Миротворчі переговори:** ОБСЄ організовує та підтримує миротворчі переговори між сторонами конфлікту. Зазвичай це процес включає кілька етапів, починаючи від обговорення початкових вимог і закінчуючи підписанням мирних угод. Так, у випадку конфлікту в Нагірному Карабасі ОБСЄ підтримувала переговорний процес через Мінську групу, яка працювала над мирним врегулюванням цього конфлікту.

- **Міжнародні конференції та зустрічі:** ОБСЄ проводить зустрічі на високому рівні, де представники держав-членів можуть обговорювати найбільш нагальні проблеми безпеки. Ці зустрічі забезпечують діалог, що сприяє розрядці напруженості. До того ж, на таких зустрічах представники країн обговорюють питання надання гуманітарної допомоги постраждалим сторонам конфлікту.

- **Розробка і підтримка мирних ініціатив:** ОБСЄ також бере участь у розробці та впровадженні програм, спрямованих на зміцнення довіри між сторонами конфлікту. Наприклад, вона підтримує ініціативи з обміну інформацією між військовими та цивільними структурами, що допомагає уникнути непорозумінь і сприяє кращій комунікації.

Допомога у відновленні після конфлікту є одним з ключових завдань ОБСЄ і має стратегічне значення для забезпечення довгострокової стабільності та миру в регіонах, що постраждали від збройних конфліктів.

Цей процес охоплює різноманітні заходи, спрямовані на відновлення довіри, зміцнення державних інституцій, захист прав людини, а також економічне та соціальне відновлення громад. Відновлення після конфлікту потребує комплексного підходу, адже будь-яка сфера суспільного життя, яка залишиться незахищеною, може призвести до нових конфліктів і нестабільності.

Одним із головних завдань ОБСЄ у цій сфері є відновлення довіри між сторонами конфлікту, яка може бути зруйнована внаслідок бойових дій, людських втрат, економічних проблем та інших наслідків війни. Для цього ОБСЄ впроваджує програми з налагодження діалогу між колишніми супротивниками та підтримує заходи, спрямовані на інтеграцію різних етнічних і соціальних груп у суспільство. Такий діалог допомагає подолати негативні стереотипи та заохочує примирення. ОБСЄ також надає особливу увагу підтримці громадських ініціатив, що сприяють миру, об'єднують людей різних національностей і політичних поглядів та сприяють уникненню повторного загострення напруги.

Значну роль відіграє діяльність ОБСЄ, спрямована на зміцнення інституцій та верховенства права. Конфлікти зазвичай руйнують державні структури, знижують довіру до органів влади та погіршують ситуацію з дотриманням прав людини. ОБСЄ допомагає постконфліктним країнам відновлювати їхню правову систему та сприяє проведенню судових і поліцейських реформ. Ця підтримка включає навчання суддів, прокурорів, поліцейських і представників органів місцевого самоврядування, зокрема в питаннях прав людини, захисту прав меншин та зміцнення прозорості у роботі державних установ. Також вони сприяють створенню або зміцненню антикорупційних інституцій, що є надзвичайно важливим кроком для запобігання повторному виникненню конфліктів, адже корупція може бути одним з основних джерел невдоволення населення та суспільної напруги. Підтримка процесу децентралізації дозволяє передати більше повноважень місцевим органам влади, що сприяє швидкому реагуванню на потреби

населення в конкретних громадах. Це є особливо важливим у тих випадках, коли конфлікт стався через нерівність чи дискримінацію певних груп населення. Децентралізація допомагає підвищити ефективність управління на місцях та забезпечити справедливе представництво інтересів різних спільнот.

У своїй діяльності з відновлення після конфлікту ОБСЄ приділяє значну увагу соціально-економічним питанням, які є критичними для відновлення нормального життя громадян і запобігання повторному виникненню кризи. Організація підтримує економічні ініціативи, спрямовані на створення нових робочих місць, сприяє залученню інвестицій і допомагає місцевим підприємствам відновити діяльність. ОБСЄ також працює над покращенням інфраструктури у постраждалих районах, зокрема у сфері енергетики, транспорту та комунальних послуг, що сприяє поліпшенню якості життя населення та стимулює економічне зростання.

Значну увагу також приділяють гуманітарним аспектам відновлення, які включають захист прав людини, підтримку внутрішньо переміщених осіб і повернення біженців. Організація забезпечує надання гуманітарної допомоги найбільш уразливим групам населення, зокрема жінкам, дітям та літнім людям, які найбільше постраждали внаслідок конфліктів. ОБСЄ також сприяє забезпеченню прав внутрішньо переміщених осіб та біженців на гідне повернення до своїх домівок, підтримує програми соціальної адаптації та інтеграції. Це допомагає знизити соціальну напругу та сприяє гармонізації відносин між колишніми переселенцями та місцевими громадами.

ОБСЄ відіграє важливу роль у врегулюванні регіональних конфліктів у Європі та сусідніх регіонах, зокрема у конфліктах в Україні, Нагірному Карабасі та на Балканах. Вона використовує широкий набір інструментів та методів, що включають моніторинг, дипломатичне посередництво, політичний діалог, а також збір та надання неупередженої інформації про ситуацію в кризових регіонах. Застосування цих підходів дозволяє ОБСЄ допомагати країнам уникати ескалації, сприяти мирним переговорам та підтримувати стабільність навіть у надскладних умовах.

Конфлікт на сході України, який триває з 2014 року, став одним з найскладніших конфліктів у сучасній Європі. ОБСЄ бере активну участь у вирішенні цього конфлікту через Спеціальну моніторингову місію (СММ). Це одна з найбільших місій ОБСЄ, яка охоплює значну територію України і зосереджується на забезпеченні режиму припинення вогню, моніторингу дотримання прав людини та документуванні порушень.

- **Моніторинг та звітність:** СММ ОБСЄ в Україні веде спостереження за ситуацією, зокрема на Донбасі, та звітує про порушення режиму припинення вогню. Це забезпечує об'єктивну картину щодо дотримання або порушення домовленостей з боку конфлікуючих сторін.

- **Посередництво в мирному процесі:** ОБСЄ відіграє ключову роль у переговорах у рамках Тресторонньої контактної групи, до якої також входять представники України та Росії. Ця група була основним механізмом досягнення Мінських домовленостей, що спрямовані на припинення бойових дій та врегулювання конфлікту мирним шляхом.

Місія також забезпечує комунікацію та співпрацю між різними учасниками конфлікту, що є важливим елементом для підтримки тривалого миру та стабільності в регіоні. Хоча місія СММ має обмежений мандат і не може безпосередньо втручатися в бойові дії, її звітність допомагає іншим міжнародним акторам зрозуміти динаміку конфлікту та чинити дипломатичний тиск на сторони.

ОБСЄ, незважаючи на важливу роль у підтримці безпеки та стабільності, стикається з численними обмеженнями та викликами у процесі врегулювання конфліктів. Ці проблеми виникають через особливості її структури, мандатів, політичної ситуації серед держав-членів та обмеження ресурсів. Багато з цих факторів знижують ефективність організації та обмежують її можливості впливати на хід подій у конфліктних регіонах.

Організація працює на принципах рівноправності та консенсусу між державами-учасницями, яких на даний момент 57. Усі рішення, що стосуються миротворчих операцій, моніторингових місій або заходів безпеки,

мають ухвалюватися за одностайною згодою всіх держав-членів. Цей принцип, з одного боку, відображає прагнення до колективної участі, а з іншого — значно уповільнює або навіть паралізує прийняття рішень, особливо у випадках, коли між членами є конфлікт інтересів.

Прикладом проблеми з консенсусом можна виділити ситуації з конфліктом на сході України, Росія, як одна з держав-членів, має можливість блокувати ухвалення рішень щодо введення додаткових миротворчих сил або більш жорстких санкцій проти сторін, які порушують умови припинення вогню. Це ускладнює швидке та ефективне реагування на події.

Не маючи власних військових підрозділів чи правоохоронних сил значно обмежує можливості впливу на хід збройних конфліктів або забезпечення стабільності в кризових зонах. Водночас місії ОБСЄ часто мають обмежений мандат і можуть здійснювати лише моніторинг ситуації та надавати звіти, не втручаючись безпосередньо у конфлікт. Ця особливість обмежує можливості зупинити ескалацію, особливо у випадках, коли сторони конфлікту ігнорують рекомендації або не визнають мандат ОБСЄ. Крім того, відсутність власних сил примусу ускладнює виконання рішень організації та робить її залежною від доброї волі сторін конфлікту чи підтримки з боку інших міжнародних структур, наприклад, ООН або НАТО.

ОБСЄ, як організація, що працює за принципом консенсусу та володіє лише цивільними засобами впливу, зіштовхується з низкою обмежень, які суттєво впливають на її спроможність забезпечувати довгострокове врегулювання конфліктів. Окрім складності досягнення згоди серед усіх 57 держав-членів, ОБСЄ також обмежена через недостатнє фінансування, яке надається на добровільній основі. Багато держав-членів, особливо ті, які не залучені безпосередньо у конкретний конфлікт, можуть не бачити потреби в розширенні бюджету ОБСЄ, що впливає на обмеженість технічних ресурсів та кадрового складу. Це призводить до нестачі сучасного обладнання для моніторингу, таких як безпілотники та засоби зв'язку, необхідні для повноцінного спостереження за конфліктами.

Окрім фінансових обмежень, політичні інтереси держав-членів суттєво впливають на здатність ОБСЄ до нейтрального та ефективного втручання. Геополітична конкуренція між впливовими гравцями, такими як США, Росія та країни ЄС, створює ситуацію, коли організація не може діяти незалежно, а інколи навіть змушена обмежувати свої мандати відповідно до позицій держав, які займають суперечливі позиції. Це яскраво проявляється в конфліктах, де кожна зі сторін конфлікту має підтримку з боку різних держав-членів, що блокує ухвалення рішень та знижує ефективність зусиль ОБСЄ.

Крім того, в деяких конфліктах сторони не визнають повноваження ОБСЄ або не надають доступу її спостерігачам, що суттєво ускладнює можливість для організації виконувати свою посередницьку функцію. Невизнання мандату ОБСЄ або обмежений доступ до ключових зон конфлікту значно послаблюють позицію організації як нейтрального посередника та зменшують її здатність сприяти досягненню стабільного миру.

Ризики для безпеки персоналу ОБСЄ також суттєво обмежують можливості організації діяти ефективно. Спостерігачі, працюючи в умовах підвищеної небезпеки, нерідко стають мішенню для нападів та залякувань з боку учасників конфлікту. Це створює додаткові виклики для виконання місій, особливо у випадках, коли загроза для життя змушує місії ОБСЄ скорочувати свою присутність або залишати небезпечні зони.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) є центральним інструментом забезпечення безпеки, стабільності та співробітництва в Європі та прилеглих регіонах, що має велике значення в умовах сучасних глобальних загроз та регіональних конфліктів. Протягом своєї історії ОБСЄ створила гнучку систему моніторингу конфліктів і підтримки постконфліктного відновлення, яка дозволяє забезпечити платформу для дипломатії та посередництва, моніторити дотримання прав людини, запобігати ескалації конфліктів і реагувати на нові виклики, такі як кіберзагрози та дезінформація.

Наразі ОБСЄ виступає посередником у кількох гарячих точках, особливо в умовах зростання напруження у Східній Європі та на Кавказі, забезпечуючи неупереджену платформу для переговорів. Зокрема, конфлікт в Україні є одним з найбільших викликів для ОБСЄ з моменту її створення. ОБСЄ, зокрема, представлена у цьому конфлікті через Спеціальну моніторингову місію (СММ) в Україні, яка щодня здійснює моніторинг ситуації на сході України. СММ збирає інформацію про порушення режиму припинення вогню, проводить регулярні звіти та виступає важливим інструментом міжнародної спільноти для документування подій у конфліктних зонах. ОБСЄ також є активним посередником у рамках Тристоронньої контактної групи, де підтримує діалог між Україною та Росією за участі посередників від міжнародної спільноти. Навіть попри те, що Мінські домовленості не змогли остаточно припинити конфлікт, роль ОБСЄ в цьому процесі є важливою для стабілізації ситуації та запобігання повномасштабним військовим діям.

Крім ролі у врегулюванні конфліктів, ОБСЄ відіграє значну роль у забезпеченні моніторингу прав людини та підтримки демократичних інститутів. Одним із важливих аспектів діяльності є моніторинг виборів у країнах, які переживають політичну чи постконфліктну кризу. ОБСЄ, зокрема, через Бюро з демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ), надає країнам-членам допомогу в організації виборів, сприяючи прозорості виборчого процесу, забезпечуючи незалежне спостереження та об'єктивну оцінку виборчих кампаній. Це сприяє зміцненню довіри населення до нових урядів і підтримці демократії в країнах, де політична нестабільність може призвести до авторитарних тенденцій або навіть до нового конфлікту. Наприклад, після конфліктів у Югославії ОБСЄ активно працювала над моніторингом виборів у постконфліктних країнах, допомагаючи стабілізувати політичну ситуацію та сприяючи створенню умов для демократичного розвитку.

Ключовим напрямом діяльності ОБСЄ є також запобігання ескалації конфліктів та забезпечення раннього попередження про можливі загрози. З урахуванням високої швидкості ескалації сучасних конфліктів, ОБСЄ, як жодна інша міжнародна організація, здатна швидко реагувати на погіршення ситуації у проблемних регіонах. ОБСЄ постійно моніторить ситуацію в регіонах з потенційними загрозами, співпрацюючи з місцевими урядами, щоб попередити ескалацію. Наприклад, на Кавказі ОБСЄ через різноманітні дипломатичні заходи та зустрічі сприяє мирному діалогу між конфліктуючими сторонами, намагаючись забезпечити стабільність і уникнути збройних сутичок. У регіонах з високим рівнем напруги ОБСЄ виступає своєрідним інструментом міжнародної спільноти для збору об'єктивної інформації та обмеження конфліктів шляхом регулярних консультацій, що знижує напругу.

ОБСЄ також має важливе значення в постконфліктному відновленні, де вона бере участь у процесах відновлення державних інституцій, підтримці правопорядку та наданні допомоги населенню. Після завершення конфліктів ОБСЄ надає експертну підтримку країнам у реформуванні судової системи, зміцненні правоохоронних органів та забезпеченні верховенства права. Наприклад, у країнах Західних Балкан, де відбувалися масштабні конфлікти після розпаду Югославії, ОБСЄ активно сприяла стабілізації ситуації, підтримувала роботу місцевих урядів у реформуванні інституцій та сприяла інтеграції постконфліктних територій у міжнародну спільноту. Це дало можливість запобігти відновленню насильства, знизити політичну напруженість та забезпечити умови для економічного і соціального розвитку.

У сучасному контексті ОБСЄ адаптується до нових загроз, таких як кібербезпека, тероризм та дезінформація, які стають викликом для традиційних систем міжнародної безпеки. Зважаючи на зростання кіберзагроз, ОБСЄ розробила спеціальні програми для підтримки країн-членів у протидії цим загрозам. ОБСЄ підтримує держави у створенні національних стратегій кібербезпеки, надає консультації з захисту критичної

інфраструктури, а також розробляє навчальні програми для місцевих фахівців. ОБСЄ активно співпрацює з державами для протидії поширенню дезінформації, підтримуючи розробку механізмів для протидії фейковим новинам та маніпуляціям у медіа.

РОЗДІЛ 3: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ

3.1 Нові загрози для безпеки в Європі

У сучасному глобалізованому світі Європа стикається з новими викликами для безпеки, які вимагають координації зусиль міжнародних організацій, таких як НАТО, Європейський Союз (ЄС), ОБСЄ та ООН. Основні загрози для безпеки в Європі включають:

1. **Кіберзагрози:**

У сучасній Європі кіберзагрози становлять одну з основних і найбільш динамічних загроз безпеці. З розвитком цифрових технологій значно розширився потенціал для шкідливих кібероперацій, які можуть бути спрямовані як на державні структури, так і на приватні компанії чи громадян. Однією з головних цілей кіберзлочинців, а інколи й урядів інших країн, є критична інфраструктура, що охоплює енергетичні системи, транспорт, фінансовий сектор та засоби комунікації. Зломи систем, витоки персональних даних, шантаж і вимагання стали поширеними інструментами впливу, які завдають значної шкоди не тільки окремим організаціям, але й державам загалом.

Кібератаки можуть паралізувати державні послуги, зокрема транспортні системи, лікарні, мережі електропостачання. Важливі політичні процеси також знаходяться під загрозою, адже хакерські атаки можуть використовуватися для втручання в вибори, маніпулювання громадською думкою чи підриву довіри громадян до урядових структур. Наприклад, було зафіксовано численні випадки втручання через фейкові новини, дезінформаційні кампанії та цілеспрямовані атаки на виборчі системи у різних країнах Європи. Такі атаки часто мають на меті розділити суспільство, посіяти недовіру і створити хаос у політичній сфері, що в кінцевому підсумку впливає на стабільність держав та міжнародних відносин.

Окрім державного рівня, кіберзагрози серйозно впливають на бізнес-сектор та економіку. Напади на компанії можуть включати вимагання

через віруси-вимагачі (ransomware), крадіжку комерційної інформації, а також кібершпигунство. Уряди та міжнародні організації Європи намагаються підтримувати активну співпрацю для розробки заходів кібербезпеки, проте атаки стають дедалі складнішими й адаптуються до захисних механізмів, що ускладнює забезпечення безпеки.

Європейський Союз розробляє комплексну кіберстратегію, яка передбачає зміцнення співпраці між державами-членами, створення єдиного центру кібербезпеки та розширення обміну інформацією для виявлення та реагування на кіберзагрози. Окрім цього, ЄС підтримує розвиток національних центрів кібербезпеки у кожній державі-члені, які працюють над швидким виявленням і запобіганням інцидентів. У свою чергу, НАТО активно займається підготовкою кіберфахівців і тестуванням інноваційних кіберзахисних технологій, а також регулярно проводить симуляції для відпрацювання дій у випадку великомасштабної кіберзагрози.

Співпраця між державами ЄС, НАТО та іншими міжнародними організаціями залишається критично важливою для створення комплексного та надійного захисту. Завдяки регулярним консультаціям і спільним навчанням, європейські країни вдосконалюють свої механізми реагування та підвищують стійкість перед кіберзагрозами. Однак постійна еволюція кіберзагроз вимагає не лише технічних, але й правових заходів, таких як оновлення законодавства, яке визначає відповідальність за кіберзлочини, а також вдосконалення правових механізмів переслідування винних, навіть якщо вони знаходяться за межами ЄС.

2. Тероризм: Тероризм у сучасному світі залишається однією з найбільших загроз для безпеки Європи, вимагаючи об'єднання зусиль та ресурсів держав і міжнародних організацій. Незважаючи на те, що після хвилі терористичних атак у 2015–2017 роках багато європейських країн посилили заходи безпеки, терористичні організації та радикальні групи продовжують знаходити нові шляхи для проведення своїх атак. Важливим аспектом залишається радикалізація молоді та збільшення випадків внутрішнього

екстремізму, що викликає потребу в ретельнішому аналізі соціальних факторів, які призводять до радикалізації та залучення до терористичних угруповань.

Одним із головних викликів є радикалізація через інтернет та соціальні мережі. Терористичні організації активно використовують цифрові платформи для поширення пропаганди, вербування нових членів та організації атак. Доступність інформації та анонімність, яку забезпечує інтернет, дозволяють екстремістам швидко поширювати свої ідеї, орієнтуючись на молодих людей, які можуть бути вразливими до таких впливів. В Європейському Союзі створені механізми для боротьби з онлайн-радикалізацією, зокрема через співпрацю з технологічними компаніями та розробку спеціальних програм для моніторингу та видалення екстремістського контенту. Однак, навіть з такими заходами, радикалізація через інтернет залишається важковловимим викликом.

Інша суттєва проблема пов'язана з реінтеграцією та контролем колишніх бойовиків. Після закінчення військових дій в Сирії та Іраку, до Європи повертаються колишні учасники бойових дій, що створює потенційну загрозу для безпеки. Багато з них мають бойовий досвід та контакти з міжнародними терористичними мережами. Європейські країни стикаються з дилемою: чи повертати своїх громадян і, якщо так, то як забезпечити їх реінтеграцію без ризику для суспільства. Різні країни розробляють програми реінтеграції та спостереження за колишніми бойовиками, але це вимагає значних ресурсів і підготовки спеціалістів.

Проблема нелегальної міграції також нерідко поєднується з терористичною загрозою, оскільки деякі терористичні групи можуть використовувати міграційні потоки для інфільтрації своїх агентів у Європу. Це створює тиск на прикордонні служби, які змушені посилювати перевірки, одночасно забезпечуючи гуманітарну підтримку для біженців. У цьому контексті Європейський Союз тісно співпрацює з агентством Frontex, яке відповідає за захист зовнішніх кордонів ЄС, щоб покращити координацію дій

між країнами-членами та уникнути проникнення осіб, які можуть бути причетними до терористичної діяльності.

Міжнародні організації, зокрема ОБСЄ та Європейський Союз, активно беруть участь у програмах з протидії тероризму. ОБСЄ проводить тренінги та семінари для держав-членів, спрямовані на підвищення ефективності правоохоронних органів у протидії терористичним загрозам. Крім того, міжнародна спільнота сприяє розвитку правової бази для боротьби з тероризмом, включаючи впровадження більш жорстких заходів щодо обміну розвідданими між країнами та запровадження фінансових санкцій для тих, хто підтримує терористичні організації. Окрім законодавчих ініціатив, важливим напрямом залишається робота з громадами та освітні програми, спрямовані на запобігання радикалізації, розвиток критичного мислення у молоді та формування культури толерантності.

Незважаючи на зусилля міжнародних організацій, проблема тероризму залишається однією з найскладніших для сучасної Європи. Стрімкий розвиток технологій, соціальні та економічні проблеми, а також глобальна політична нестабільність є факторами, що ускладнюють боротьбу з цією загрозою. Тому міжнародна співпраця, обмін інформацією та впровадження новітніх технологій у боротьбу з тероризмом є ключовими елементами стратегії, що дозволить мінімізувати ризики та забезпечити безпеку на континенті.

3. Гібридні загрози: Гібридні загрози є сучасним видом конфлікту, який поєднує військові та невійськові методи впливу. Такі загрози мають комплексний характер і охоплюють різні аспекти, зокрема інформаційну війну, кібератаки, економічний тиск, пропаганду та маніпуляцію суспільною думкою. Це робить гібридні загрози небезпечними, оскільки вони можуть викликати дестабілізацію в суспільстві без прямого застосування сили. Основними аспектами гібридних загроз для Європи можна виділити:

- Інформаційна війна та дезінформація: Дезінформаційні кампанії мають на меті розколоти суспільство, створити недовіру до влади, а також

підірвати єдність країн Європейського Союзу (ЄС) та НАТО. Дезінформація поширюється через соціальні мережі, новинні портали та навіть традиційні ЗМІ. Метою є маніпуляція суспільною думкою для досягнення політичних або економічних цілей, а також вплив на виборчі процеси. Наприклад, Росія неодноразово звинувачувалася у втручанні в європейські вибори через поширення фейкових новин та політично мотивованих матеріалів.

- Кібератаки: Кібернетичні загрози є важливим елементом гібридних загроз, що спрямовані на злам критично важливих систем, таких як енергетична інфраструктура, фінансовий сектор, системи безпеки та державні установи. Метою таких атак є не лише нанесення матеріальної шкоди, але й дестабілізація економіки та підрив довіри громадян до інституцій. Останніми роками в Європі спостерігається зростання кількості кібератак з боку як державних, так і недержавних суб'єктів.

- Економічний тиск: Використання економічних важелів для тиску на країни або певні сектори економіки є однією зі складових гібридних загроз. Прикладом може бути енергетична залежність європейських країн від постачання енергоносіїв з Росії, яка часто використовує цю залежність як інструмент тиску на політичних партнерів. Іншим прикладом може бути економічне ембарго або санкції, що вводяться з метою ослаблення економічної стабільності країни.

- Дипломатичний тиск та політичні маніпуляції: Невійськові методи також включають політичні маніпуляції, такі як вплив на громадську думку через дипломатичні заяви, зміни у дипломатичних відносинах, а також вплив на громадські організації. Часто це досягається через підтримку радикальних політичних рухів, які можуть дестабілізувати суспільство, створюючи розкол в політичній системі.

- Використання нерегулярних збройних формувань: Гібридні загрози часто включають використання нерегулярних збройних сил, які діють на території інших країн. Ці групи можуть діяти як агенти інтересів держави, яка неофіційно підтримує їх, що дає можливість досягати своїх цілей без

офіційного оголошення війни. Такі операції мали місце на Сході України та в Криму.

- Підтримка сепаратистських і терористичних груп: Гібридні загрози можуть включати таємну або відкриту підтримку груп, що виступають проти урядів певних країн. Підтримка сепаратистів або навіть терористичних угруповань дає змогу втручатися у внутрішні справи країн, сприяючи нестабільності. Це особливо помітно на Балканах та на пострадянському просторі, де підтримка сепаратистських рухів може призводити до серйозних конфліктів.

Міжнародні організації, такі як НАТО та ЄС, активно розробляють стратегії для протидії гібридним загрозам. НАТО створило Центр передового досвіду з гібридної оборони у Фінляндії, де проводяться навчання та дослідження для боротьби з новими методами впливу. Європейський Союз, у свою чергу, зміцнює інформаційну безпеку та сприяє обміну інформацією між країнами-членами.

4. Проблеми в енергетичній безпеці: Проблеми в енергетичній безпеці становлять одну з найактуальніших загроз для стабільності та безпеки Європи. У сучасному світі енергетичні ресурси не лише забезпечують економічний розвиток, але й стали важливим політичним інструментом. Європа, яка залежить від імпорту енергоресурсів, особливо природного газу та нафти, зіштовхується з численними викликами, пов'язаними з енергетичною політикою та геополітичними конфліктами.

Залежність Європи від зовнішніх постачальників, зокрема Росії, значно зросла протягом останніх десятиліть. Росія є одним з основних постачальників природного газу до країн Європейського Союзу, і це викликало занепокоєння з приводу енергетичної безпеки. Використання енергетичних ресурсів як інструменту політичного тиску стало очевидним під час численних криз, коли Москва скорочувала постачання газу в різні країни через політичні розбіжності. Наприклад, під час конфлікту в Україні у 2014 році Росія зменшила обсяги постачань газу, що викликало серйозні

проблеми для європейських споживачів, зокрема в Україні та деяких інших країнах Східної Європи.

У відповідь на ці виклики Європейський Союз вживає заходів для підвищення енергетичної безпеки. Одним із стратегічних напрямків є диверсифікація джерел енергії. Це включає розширення постачань з альтернативних країн, таких як Норвегія, США, Катар та інші, а також розвиток відновлювальних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергія. ЄС також активно працює над розробкою енергетичної інфраструктури, зокрема нових газопроводів і терміналів для зрідженого природного газу (ЗПГ), щоб зменшити залежність від російського газу.

Крім того, важливим аспектом енергетичної безпеки є енергетична ефективність. Європейські країни працюють над впровадженням енергоощадних технологій, які дозволяють зменшити споживання енергії та знизити викиди парникових газів. Розвиток "зелених" технологій, таких як енергетичні системи, що використовують сонячну енергію, теплові насоси та інші альтернативні джерела енергії, відіграє важливу роль у досягненні енергетичної незалежності.

Крім того, нові технології, такі як енергетичні мережі (smart grids), здатні покращити управління енергетичними ресурсами і зменшити втрати енергії. Зокрема, інтеграція інформаційних технологій в енергетичну інфраструктуру може забезпечити більш ефективне використання ресурсів, а також покращити реакцію на екстремальні ситуації, такі як перебої в постачаннях. Європейські країни активно працюють над зміцненням зв'язків з іншими державами у сфері енергетики. Спільні проекти, такі як Південноєвропейський газовий коридор, покликані зменшити залежність від одного постачальника та забезпечити стабільні постачання енергії. Також важливими є міжнародні угоди, що регулюють енергетичну політику, зокрема угоди про екологічну сталу енергію, які сприяють переходу до безвуглецевої економіки.

Однак, незважаючи на зусилля, енергетична безпека Європи залишається під загрозою. Геополітичні ризики, пов'язані з нестабільними регіонами, такими як Близький Схід, та зростанням напруженості між великими державами, можуть впливати на глобальні енергетичні ринки. Також, проблеми, пов'язані з кліматичними змінами, можуть призвести до збільшення витрат на енергетичні ресурси та вплинути на доступність природних ресурсів у майбутньому.

5. Нелегальна міграція:

Нелегальна міграція стала однією з найбільших загроз для безпеки в Європі, оскільки виклики, пов'язані з цим явищем, мають складний і багатогранний характер. Причини нелегальної міграції різноманітні, включаючи політичні конфлікти, економічну нерівність, переслідування, зміни клімату та соціальні кризи. Наприклад, війна в Сирії, конфлікти в Афганістані, нестабільність у Північній Африці та на Близькому Сході призвели до масових втеч населення, яке шукає безпеки та кращих умов життя в Європі.

Потік мігрантів на континент створює ряд проблем для приймаючих країн. Перш за все, це підвищує соціальну напруженість. Деякі країни, які перебувають на перших лініях міграційних потоків, таких як Італія, Греція та Іспанія, стикаються з величезним тиском на свої інфраструктури, соціальні служби та ринок праці. Часто виникають конфлікти між місцевими жителями та новоприбулими мігрантами через боротьбу за ресурси, робочі місця та житло.

Крім того, нелегальна міграція сприяє зростанню ксенофобії та антиімміграційних настроїв у суспільстві. Це може призвести до політичних наслідків, таких як підвищення популярності праворадикальних партій, що загрожує стабільності демократичних інститутів. Такі політичні зміни можуть ускладнити прийняття конструктивних рішень щодо управління міграцією.

З точки зору безпеки, нелегальна міграція пов'язана також із збільшенням ризиків для правоохоронних органів. Мігранти, які перетинають кордони нелегально, стають вразливими до експлуатації з боку контрабандистів і кримінальних угруповань. Це створює додаткові виклики для контролю правопорядку, адже нелегальні маршрути перетворюються на плацдарми для діяльності організованої злочинності, що займається торгівлею людьми, наркотиками та зброєю.

Європейський Союз визнає, що вирішення проблеми нелегальної міграції вимагає комплексного підходу. Це включає як зміцнення кордонів і контроль за перетином кордонів, так і активне співробітництво з країнами походження мігрантів та транзитними країнами. Важливим кроком у цьому напрямку є програми для боротьби з бідністю та безробіттям у країнах, звідки виходять мігранти. Крім того, важливо забезпечити безпечні і легальні канали для міграції, які б зменшили ризики нелегальної діяльності. Країни-члени ЄС впроваджують спільні механізми для реагування на кризу. В рамках цієї стратегії розробляються програми для інтеграції біженців, які намагаються знайти притулок. Це передбачає навчання мовам, надання доступу до освіти та медичних послуг, а також можливостей для працевлаштування. Інтеграція мігрантів є важливим елементом, який допомагає запобігти соціальним конфліктам та сприяє розвитку суспільства в цілому.

6. Кліматичні зміни як загроза безпеці:

Кліматичні зміни стають дедалі більш серйозною загрозою для безпеки в Європі та світі. Цей феномен не лише має екологічні наслідки, а й впливає на економічну стабільність, соціальну інтеграцію, а також політичну ситуацію в регіонах, які піддаються ризику. Внаслідок змін клімату спостерігається збільшення частоти та інтенсивності екстремальних погодних явищ, таких як урагани, повені, посухи та лісові пожежі. Це призводить до руйнування інфраструктури, зменшення доступу до ресурсів та, в багатьох випадках, до загибелі людей.

Одним з найбільш тривожних аспектів кліматичних змін є вплив на продовольчу безпеку. Посухи та зміна погодних умов можуть знизити врожайність сільськогосподарських культур, призводячи до зростання цін на продукти харчування та, як наслідок, до соціальної напруги. В Україні, наприклад, зміни клімату вже позначаються на аграрному секторі, що може вплинути на продовольчу стабільність не лише в країні, а й у всьому регіоні, оскільки Україна є одним з провідних експортерів зерна в світі.

Кліматичні зміни також викликають нові міграційні потоки. Люди, які живуть у регіонах, що піддаються екстремальним погодним умовам, можуть бути змушені залишати свої домівки в пошуках безпечнішого місця. Це призводить до збільшення числа внутрішніх і міжнародних мігрантів, що може створити додатковий тиск на приймаючі країни, особливо в Європі. Коли мова йде про масштабну міграцію, суспільства можуть стикатися з труднощами у забезпеченні ресурсів, інтеграції новоприбулих, а також з проблемами безпеки, пов'язаними з потенційними соціальними конфліктами.

Кліматичні зміни можуть посилити існуючі конфлікти та створити нові. Наприклад, зменшення доступу до води може викликати суперечки між державами або групами населення. Відповідно до прогнозів, країни, які вже мають напружені відносини, можуть стати більш вразливими до ескалації конфліктів через боротьбу за ресурси. Це особливо актуально для регіонів, де водні ресурси є обмеженими, таких як на Близькому Сході або в Північній Африці.

Згідно з останніми звітами Міжурядової панелі з питань зміни клімату (IPCC), для подолання викликів, пов'язаних зі змінами клімату, необхідні колективні зусилля на міжнародному рівні. Європейський Союз відіграє важливу роль у цьому процесі, зокрема через свої екологічні ініціативи та програми, спрямовані на зменшення викидів парникових газів, переходу до сталого розвитку та підтримки адаптаційних стратегій для уразливих країн. В рамках "Зеленого курсу" ЄС прагне стати кліматично нейтральним до 2050

року, що передбачає активну підтримку переходу на відновлювані джерела енергії, інвестиції в нові технології та підвищення енергоефективності.

Однак, попри ці зусилля, важливо враховувати, що зміни клімату є глобальним викликом, який вимагає злагоджених дій не лише з боку Європи, але й усіх країн світу. Міжнародні організації, такі як ООН, повинні активно залучати держави до розробки та реалізації політик, що сприяють стійкості до кліматичних змін. Це може включати заходи з розвитку інфраструктури, посилення співпраці між країнами, обмін технологіями та науковими знаннями, а також фінансову підтримку для найбільш вразливих країн.

7. Конфлікти на кордонах Європи:

Конфлікти на кордонах Європи, зокрема в Україні, представляють собою серйозну загрозу безпеці, яка має широкий спектр наслідків не лише для регіону, а й для всього європейського континенту. Ситуація в Україні, починаючи з 2014 року, стала важливим фактором, що підриває стабільність у Центральній та Східній Європі, вносячи невизначеність у відносини між державами. Війна в Україні спровокувала значні зміни в геополітичному ландшафті, змусивши країни переглянути свою зовнішню політику та військові стратегії.

Конфлікт в Україні розпочався в контексті анексії Криму Росією та військових дій на сході України, які супроводжувалися підтримкою проросійських сепаратистів. Цей збройний конфлікт швидко переріс у гібридну війну, де традиційні військові дії переплітаються з інформаційними операціями, кібератаками та економічним тиском. Російська агресія спричинила міжнародну ізоляцію Москви і закликала до створення нових механізмів безпеки в Європі. НАТО зміцнило свої позиції на сході континенту, збільшивши присутність військ у країнах Балтії та Польщі, що викликало хвилю занепокоєння в інших країнах, які також можуть стати мішенню для подібних дій.

У зв'язку з цим, Європейський Союз також зосередився на зміцненні своєї безпеки. Запровадження економічних санкцій проти Росії стало

ключовим елементом у відповідь на агресію. Ці санкції, разом із підтримкою України в різних формах – від гуманітарної допомоги до військових навчань і постачання озброєння, – підкреслили колективну відповідальність Європи за підтримку держави, що зіткнулася з агресією.

Необхідність реагування на цей конфлікт привела до створення нових механізмів співпраці між країнами Європи. Наприклад, підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС дало змогу Україні інтегруватися в європейські структури, сприяючи політичним, економічним і соціальним реформам. Це також допомогло Україні отримати доступ до фінансових ресурсів і політичної підтримки з боку Європи.

Проте конфлікт в Україні має й глибокі соціально-економічні наслідки, які впливають на стабільність у всьому регіоні. Мільйони людей були вимушені покинути свої домівки, що призвело до гуманітарної кризи. Це навантаження на сусідні країни, такі як Польща та Румунія, призвело до потреби в розробці стратегій для інтеграції біженців, а також забезпечення їхніх прав та потреб. Додатково, зростаючий рівень невизначеності і нестабільності на кордонах Європи призвів до посилення ксенофобських настроїв, що, в свою чергу, загрожує соціальній стабільності в самих країнах.

Крім того, конфлікт в Україні піднімає питання про відповідальність міжнародних організацій за підтримку миру та стабільності. ОБСЄ, наприклад, здійснює моніторинг ситуації на сході України, але її зусилля стикаються з обмеженнями через постійні порушення режиму припинення вогню. Важливою складовою діяльності міжнародних організацій є пошук мирних рішень, які можуть включати діалог між сторонами конфлікту, але через складність ситуації та різні інтереси сторін, досягти стабільного миру вкрай важко.

3.2 Роль міжнародних організацій у формуванні нових стратегій безпеки та їх ефективність у кризових ситуаціях

Міжнародні організації відіграють ключову роль у розробці стратегій безпеки, забезпечуючи як захист територіальної цілісності країн-учасниць, так і адаптацію до нових загроз та викликів. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) зосереджена на моніторингу, посередництві та контролі за дотриманням мирних угод у регіонах, де присутня напруженість. Вона адаптує свої заходи, зокрема, до сучасних небезпек, таких як кібератаки, терористична діяльність і транснаціональна злочинність. ОБСЄ також бере участь у місіях з моніторингу перемир'я та підтримки миру, втручаючись у випадках, коли внутрішні конфлікти можуть мати міжнародні наслідки.

Європейський Союз у свою чергу активно працює над створенням спільної політики безпеки, яка охоплює як зовнішню, так і внутрішню безпеку. Важливими елементами є Спільна зовнішня політика та політика безпеки (CFSP) і глобальна стратегія ЄС, спрямовані на координацію зусиль у відповідь на загрози, такі як тероризм, контроль кордонів, нелегальна міграція та кризове управління. Згідно з глобальною стратегією, ЄС прагне до зміцнення оборонних спроможностей, посилення регіональної безпеки та стабільності. ЄС використовує власний фінансовий і дипломатичний ресурс для реагування на кризи та залучає країни-учасниці до розробки єдиних підходів. НАТО, зі свого боку, активно переосмислює свої стратегії безпеки, оскільки геополітичний баланс у світі зазнає змін. Організація приділяє увагу адаптації підходів до реагування на конфлікти в Європі та її околицях. НАТО продовжує вдосконалювати оборонні спроможності країн-членів і робить акцент на стримуванні та захисті в умовах зміцнення збройних сил інших держав, зокрема шляхом розвитку ініціатив швидкого реагування та модернізації оборонних технологій.

НАТО відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки своїх країн-членів і бере активну участь у кризових ситуаціях за межами свого регіону. Інтервенція НАТО в Косово в 1999 році стала значущою відповіддю на серйозні гуманітарні порушення, зокрема на етнічні чистки албанського

населення, що здійснював режим Слободана Мілошевича. Операція "Союзна сила" передбачала повітряну кампанію, яка, хоча і привела до припинення насильства, викликала суперечки щодо її правомірності, адже проводилася без мандату ООН. У ситуації з Афганістаном НАТО взяло на себе довготривалу місію ISAF, метою якої було відновлення стабільності та боротьба з тероризмом після подій 11 вересня. Попри значні ресурси, витрачені на операцію, виведення військ НАТО з Афганістану в 2021 році виявило, що досягти тривалої стабільності та запобігти поверненню Талібану до влади альянсу не вдалося. Це приклад складнощів у підтриманні довгострокового миру в умовах нестабільного уряду і сильного впливу місцевих військових угруповань.

ООН як найбільша міжнародна організація, націлена на мир і безпеку, має значний досвід участі у миротворчих місіях, проте її ефективність часто залежить від політичної підтримки та ресурсів країн-членів. Під час геноциду в Руанді у 1994 році місія ООН не змогла запобігти масовому знищенню цивільного населення через обмежений мандат і нестачу підтримки з боку міжнародної спільноти. Це трагедія, яка підняла питання про необхідність реформування миротворчих місій і підвищення оперативності у випадках гуманітарних катастроф. У сирійському конфлікті, який розпочався в 2011 році, ООН забезпечує гуманітарну допомогу, проте через суперечки серед постійних членів Ради Безпеки організація не має єдності для вирішення конфлікту. Наявність різних інтересів постійних членів обмежує можливості для значущих рішень, що могло би зупинити бойові дії або вплинути на ситуацію.

Європейський Союз зіштовхнувся з кризою біженців у 2015–2016 роках, коли великий потік мігрантів прибув до Греції та Італії через конфлікти в Сирії, Іраку та інших країнах. ЄС вживав заходів щодо фінансової підтримки держав-членів, які зазнали найбільшого тиску, і розробив програму перерозподілу мігрантів, щоб зменшити навантаження на південні країни. Однак брак єдності та опір деяких країн-членів, особливо у

Східній Європі, ускладнив реалізацію цих планів, що поставило під сумнів можливості ЄС ефективно відповідати на подібні кризи в майбутньому. Під час пандемії COVID-19 ЄС швидко мобілізував ресурси, зокрема виділяючи кошти на дослідження та закупівлю вакцин для країн-членів. Хоча спочатку були затримки з постачанням вакцин, ЄС зміг успішно подолати цей виклик, демонструючи здатність до ефективної реакції на кризу у сфері охорони здоров'я.

ОБСЄ, основний фокус якої – підтримка безпеки та стабільності в Європі, особливо ефективна у моніторингових місіях та дипломатії. Від початку конфлікту на сході України в 2014 році ОБСЄ була однією з небагатьох організацій, які мали доступ до зони бойових дій та надавали незалежну інформацію про ситуацію на місці. Місія ОБСЄ в Україні сприяла переговорам у Мінському процесі, однак її обмежені повноваження і відсутність військової підтримки не дозволили зупинити бойові дії чи забезпечити тривале перемир'я. ОБСЄ залишається цінним учасником у сфері дипломатії, але її вплив на збройні конфлікти залишається обмеженим.

Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) має великий досвід надання гуманітарної допомоги під час конфліктів, зокрема в Сирії та Ємені, де відбуваються одні з найгостріших гуманітарних криз. МКЧХ здійснює нейтральну гуманітарну допомогу в складних умовах, забезпечуючи доступ до води, їжі та медичної допомоги. Його принцип нейтральності дозволяє працювати з різними сторонами конфлікту, знижуючи політичний тиск. Однак роль МКЧХ обмежується наданням допомоги, і, незважаючи на значний вплив на життя мирного населення, організація не може безпосередньо впливати на бойові дії.

Міжнародні організації постійно стикаються з новими викликами в сфері безпеки, такими як кіберзагрози, гібридна війна, пандемії та зміни клімату. Європейський Союз зробив значні кроки для розвитку єдиної кіберполітики серед країн-членів, створивши Агентство з кібербезпеки (ENISA), яке займається розробкою стандартів кіберстійкості, створенням

мережі експертів і дослідженням нових викликів у кіберпросторі. ENISA проводить регулярні тренінги та обмін інформацією між державами-членами, що посилює їх готовність до потенційних атак. Регламент NIS2, оновлений законодавчий акт про мережеву та інформаційну безпеку, встановлює обов'язкові вимоги до критичних секторів, таких як енергетика, фінанси та транспорт, забезпечуючи дотримання високих стандартів кібербезпеки та швидкий обмін даними для оперативного реагування на кібератаки. Північноатлантичний альянс (НАТО) також активно працює у сфері кібербезпеки, визнаючи кіберпростір новою операційною зоною нарівні з сушею, морем, повітрям і космосом. Альянс розробив доктрину кібероборони, згідно з якою кібернапади на країни-члени можуть активувати статтю 5 Північноатлантичного договору, яка передбачає колективну відповідь. НАТО організовує регулярні навчання для країн-членів, щоб відпрацьовувати сценарії захисту від кібератак з боку іноземних держав та організованих груп.

Гібридні загрози, що поєднують традиційні та нетрадиційні методи впливу, такі як дезінформація, економічний тиск, тероризм і кібератаки, вимагають від НАТО і ЄС тісної співпраці. У межах цієї співпраці створено Платформу боротьби з гібридними загрозами для обміну розвідувальною інформацією та координації зусиль у сфері інформаційної безпеки. Спільні операції спрямовані на захист критичної інфраструктури від атак і поширення дезінформації. Крім того, НАТО і ЄС запровадили тренінги з протидії інформаційним маніпуляціям та кіберзагрозам, що допомагає державам бути готовими до сценаріїв гібридної війни. Центр передового досвіду у боротьбі з гібридними загрозами, що знаходиться в Гельсінкі, активно досліджує методи для оцінки та протидії таким загрозам, надаючи практичні інструменти для державних органів і допомагаючи адаптувати національне законодавство для протидії новим типам ризиків. Центр аналізує вплив дезінформації на громадську думку та координує спільні дослідження

для оцінки загроз національній безпеці, зокрема у східноєвропейському регіоні.

Пандемія COVID-19 стала випробуванням для системи готовності до біологічних загроз, що спонукало ВООЗ до розширення програм раннього попередження про інфекційні захворювання та посилення співпраці з національними і регіональними центрами з контролю захворювань. Організація розробляє нові стандарти, які покликані покращити готовність країн до пандемій шляхом зміцнення систем охорони здоров'я. У свою чергу, Європейський Союз створив Орган європейської готовності та реагування на надзвичайні ситуації в сфері охорони здоров'я (HERA), спрямований на підтримку досліджень у сфері біобезпеки, розробку вакцин і медичних засобів, які можуть бути необхідними у випадку спалаху інфекцій. HERA координує зусилля між країнами-членами ЄС та забезпечує створення запасів вакцин і засобів захисту, проводячи регулярні дослідження можливих біозагроз і покращуючи медичну готовність до майбутніх криз.

Кліматичні зміни також стають новою загрозою для глобальної безпеки, оскільки спричиняють гуманітарні кризи, конфлікти через ресурси та міграції. ООН визнає кліматичні зміни як загрозу безпеці та працює з країнами в рамках Паризької угоди для зменшення викидів парникових газів, а також для створення екологічних ініціатив, що знижують вплив змін клімату на вразливі країни. Крім того, ООН організовує міжнародні конференції для обговорення питань екологічної стабільності та допомагає країнам, які постраждали від природних катастроф, частішають через кліматичні зміни. Європейський Союз у рамках "Зеленого курсу" також прагне досягти зниження викидів вуглецю, розвивати зелену енергетику та захищати довкілля, що сприяє попередженню кліматичних конфліктів. ОБСЄ, своєю чергою, займається питаннями кліматичної безпеки, аналізуючи вплив кліматичних змін на водні ресурси, особливо в регіонах, де нестача води може посилити міждержавну напругу.

ВИСНОВОКИ

Міжнародні організації стали важливим елементом у забезпеченні стабільності та безпеки Європи, і їхня роль постійно еволюціонувала у відповідь на зміну викликів. НАТО, ОБСЄ та Європейський Союз є трьома ключовими структурами, що формують архітектуру безпеки на європейському континенті, кожна з яких має унікальну спеціалізацію та функції. Створення НАТО у 1949 році було відповіддю на геополітичну ситуацію, що склалася після Другої світової війни. Його основною метою стало стримування радянської загрози і забезпечення колективної безпеки для Західної Європи та Північної Америки. Протягом «холодної війни» НАТО слугувало головним захисним бар'єром від можливого нападу СРСР та його союзників. На сучасному етапі НАТО активно реагує на нові типи загроз, такі як міжнародний тероризм, гібридні війни, дезінформація та кібератаки. Зокрема, Альянс адаптував свої стратегії до таких нових реалій через розробку концепцій, спрямованих на кібербезпеку і захист критичної інфраструктури. Програми на зразок НАТО Cyber Defence Pledge є лише однією з ініціатив, спрямованих на зміцнення технологічної обороноздатності. Крім того, Альянс відіграє важливу роль у стабілізації регіонів за межами Європи через проведення місій, таких як операції в

Афганістані чи підтримка стабільності в Косові. Значущість НАТО також проявляється у його ролі політичного альянсу, який об'єднує країни зі спільними демократичними цінностями. Альянс забезпечує платформу для діалогу між державами-членами, сприяючи узгодженню їхніх дій і прийняттю спільних рішень щодо безпекових питань. Це стає критично важливим в умовах сучасної геополітичної напруженості, особливо у контексті посилення агресії з боку Росії та її спроб дестабілізації європейського порядку.

Проте діяльність НАТО також стикається з певними викликами. Різні стратегічні інтереси його членів, наприклад, між Сполученими Штатами та деякими європейськими державами, ускладнюють процес досягнення консенсусу. У той же час, критика з боку зовнішніх акторів і необхідність забезпечення стабільного фінансування накладають додаткові обмеження на роботу Альянсу. ОБСЄ, створена у 1975 році як Нарада з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ), має ширший мандат, що включає політичні, військові, економічні та гуманітарні аспекти. Це робить ОБСЄ унікальною організацією, яка акцентує увагу на превентивній дипломатії, миротворчості та підтримці прав людини.

Однією з головних функцій ОБСЄ є спостереження за виконанням мирних угод та запобігання конфліктам. Її місії у зонах конфліктів, таких як Східна Україна, відіграють вирішальну роль у моніторингу дотримання угод про припинення вогню, фіксації порушень та забезпеченні платформи для діалогу. ОБСЄ також активно працює над питаннями контролю за озброєннями через механізми, такі як Віденський документ, які сприяють зменшенню ризику ескалації конфліктів між державами.

Однак ОБСЄ часто піддається критиці через її консенсусний принцип прийняття рішень, який дозволяє будь-якій країні-учасниці блокувати ухвалення важливих рішень. Крім того, відсутність власних збройних сил обмежує її можливості у врегулюванні конфліктів, особливо у випадках, коли одна зі сторін ігнорує міжнародні норми. ЄС є третім важливим гравцем у сфері безпеки в Європі, чия роль постійно зростає. Через Спільну зовнішню

політику та політику безпеки (CFSP) і Європейську політику безпеки та оборони (CSDP) ЄС бере участь у врегулюванні конфліктів, забезпеченні стабільності та підтримці миру. Унікальність ЄС полягає в поєднанні економічних, дипломатичних і військових інструментів, що дозволяє йому діяти комплексно.

Однією з головних функцій ЄС у сфері безпеки є проведення миротворчих і стабілізаційних місій, наприклад, місії EUFOR Althea у Боснії і Герцеговині. Крім того, санкційні механізми ЄС, зокрема проти Росії після анексії Криму, демонструють його здатність чинити політичний та економічний тиск на країни, що порушують міжнародні норми.

Втім, ЄС також стикається з викликами, зокрема через необхідність досягнення консенсусу серед усіх країн-членів, що часто затримує прийняття оперативних рішень. Незважаючи на амбітні цілі, недостатня інтеграція у військовій сфері та залежність від НАТО обмежують його автономність у питаннях оборони.

Ефективність міжнародних організацій у сфері забезпечення безпеки в Європі значною мірою залежить від їхньої співпраці як між собою, так і з державами-членами та іншими акторами. Таке партнерство сприяє координації зусиль у відповідь на сучасні виклики, мінімізує дублювання функцій і забезпечує узгодженість дій. Взаємодія НАТО, ОБСЄ та ЄС демонструє переваги комплексного підходу до вирішення безпекових проблем, водночас висвітлюючи слабкі сторони, що виникають через розбіжності у підходах або інтересах учасників.

Співпраця НАТО та ЄС особливо помітна в реалізації операцій у кризових регіонах. Наприклад, у Боснії і Герцеговині НАТО передало відповідальність за безпеку місії ЄС EUFOR Althea після завершення своєї військової операції. Цей перехід став прикладом координації дій, яка дозволила забезпечити довгострокову стабільність у регіоні. Ще одним прикладом є взаємодія двох організацій у боротьбі з піратством у районі

Аденської затоки, де військові кораблі НАТО доповнювали зусилля цивільних місій ЄС.

Однак співпраця НАТО та ЄС не позбавлена труднощів. Одним із головних викликів є різні членства: не всі члени ЄС входять до НАТО, і навпаки. Це створює перешкоди для обміну розвідувальною інформацією та узгодження оперативних планів. Крім того, розбіжності в інтересах країн-членів, таких як Туреччина (члена НАТО) і Кіпр (члена ЄС), ускладнюють реалізацію спільних ініціатив. Проте обидві організації продовжують шукати шляхи покращення координації, наприклад, через Спільну декларацію НАТО та ЄС, яка окреслює основні напрями співпраці. ОБСЄ відіграє унікальну роль у регіональних конфліктах завдяки своєму акценту на дипломатичному вирішенні та запобіганні ескалації. Організація використовує різні інструменти, такі як спостережні місії, медіація та програми зі зміцнення довіри, щоб забезпечити стабільність у регіонах напруженості. Наприклад, Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні (СММ) стала ключовим елементом у моніторингу виконання Мінських угод та спробах врегулювання конфлікту на Донбасі. Однією з успішних місій ОБСЄ можна вважати її роль у Придністровському конфлікті. Завдяки постійному діалогу між сторонами та залученню ОБСЄ як посередника вдалося знизити рівень напруженості в регіоні, хоча конфлікт досі залишається замороженим. Проте не всі місії ОБСЄ були однаково результативними. У випадку Нагірного Карабаху організація зіткнулася з труднощами, викликаними небажанням сторін іти на компроміс та обмеженими можливостями ОБСЄ щодо примусу до виконання угод. Ефективність ОБСЄ значно залежить від співпраці з іншими організаціями та державами. Наприклад, координація дій з НАТО чи ЄС дозволяє ОБСЄ отримувати необхідні ресурси для виконання своїх завдань. Однак через відсутність власного військового компонента ОБСЄ часто залежить від волі держав-членів щодо надання допомоги, що може ускладнювати її оперативну діяльність.

У контексті конфлікту в Україні та відносин з іншими східними партнерами ЄС виступає як ключовий гравець, забезпечуючи політичну, економічну та технічну підтримку. Ініціативи ЄС, такі як Східне партнерство, спрямовані на зміцнення співпраці з країнами, які прагнуть інтегруватися в європейський простір безпеки. Для України це включає масштабну фінансову допомогу, санкції проти Росії, а також сприяння у проведенні реформ у секторі безпеки через такі програми, як EUAM Ukraine.

Спільні зусилля ЄС та НАТО стали важливим елементом у зміцненні обороноздатності України. Надання військового обладнання, тренування українських військових і розробка стратегій протидії гібридним загрозам є яскравими прикладами цієї співпраці. Водночас ЄС акцентує увагу на довгострокових аспектах стабільності, таких як реформи у сфері верховенства права, боротьба з корупцією та зміцнення демократичних інститутів. Проте ці ініціативи стикаються із викликами, зокрема через зростаючу агресивність Росії та складнощі, пов'язані з реформуванням пострадянських держав. Відсутність консенсусу серед країн-членів ЄС щодо глибини інтеграції східних партнерів також ускладнює реалізацію ефективних стратегій.

Міжнародні організації, хоча й здійснюють значний вплив на забезпечення безпеки в Європі, все ж стикаються з низкою викликів, що ставлять під сумнів їхню здатність адекватно реагувати на нові загрози. Зміни у глобальній політиці, нові форми агресії, а також внутрішні політичні перешкоди – усе це визначає межі їхньої ефективності. Водночас з'являються нові можливості для покращення координації між цими організаціями та для вдосконалення існуючих механізмів.

Однією з найбільших проблем, що виникають у сучасній безпековій ситуації Європи, є кіберзагрози. Кібербезпека стає не тільки технічною, але й політичною проблемою, оскільки країни стикаються з атаками на державні структури, інфраструктуру та навіть приватний сектор. Зокрема, такі країни, як Естонія та Латвія, вже стали мішенями для кібератак з боку інших держав,

і НАТО активно працює над створенням комплексної системи оборони від кіберзагроз. Проте ОБСЄ та ЄС теж мають важливу роль у забезпеченні інформаційної безпеки, в тому числі через сприяння прозорості та співпрацю в боротьбі з дезінформацією. Наслідки кіберзагроз часто призводять до серйозних соціально-політичних наслідків. Такі загрози, як гібридні війни, що включають не лише кібернапади, а й інформаційні операції, є важким викликом для міжнародних організацій. Вони повинні адаптувати свої стратегії та інструменти для боротьби з цими новими формами агресії. Особливо це стосується НАТО, яке змушене активно розвивати свої оборонні стратегії для протидії такому роду атак. Іншою актуальною проблемою є тероризм та екстремізм. Зміна характеру терористичних загроз і зростання глобальної мережі терористичних організацій, таких як ІДІЛ, створюють нові виклики для безпеки Європи. НАТО, ОБСЄ та ЄС співпрацюють у боротьбі з тероризмом через різноманітні програми та місії. Однак досягнення повної безпеки в цьому напрямі потребує ще більшої координації між міжнародними організаціями, оскільки тероризм часто використовує міжнародні кордони для швидкого переміщення бойовиків та ресурсів.

Ще одним серйозним викликом для європейської безпеки є міграційні потоки, особливо у контексті криз у країнах Близького Сходу та Північної Африки. Неконтрольовані потоки біженців можуть створювати внутрішню напруженість у Європі, спричиняти соціальні та економічні труднощі, а також зміщувати політичний баланс. ЄС активно працює над створенням системи контролю за міграцією, однак виклики, пов'язані з правами біженців, залишаються складними для вирішення. У відповідь на ці кризи НАТО також посилює свою присутність у країнах, що стикаються з великими міграційними потоками, для запобігання можливим загрозам для безпеки. Водночас ОБСЄ проводить місії спостереження за дотриманням прав людини, включаючи захист прав мігрантів і біженців.

Міжнародні організації, реагуючи на нові загрози, активно працюють над розробкою нових стратегічних концепцій для забезпечення безпеки.

Наприклад, у відповідь на гібридні війни та кіберзагрози, НАТО значно посилило свою політику щодо кібербезпеки, а ЄС створив ініціативи для боротьби з дезінформацією та захисту критичної інфраструктури.

НАТО також продовжує вдосконалювати свої оборонні стратегії, інтегруючи новітні технології та інновації в оборонні системи. Використання штучного інтелекту, безпілотних літальних апаратів і нових систем спостереження дозволяє організаціям адаптуватися до змін, зокрема у протидії новим типам військових загроз.

Міжнародні організації в Європі продовжують відігравати центральну роль у забезпеченні безпеки та стабільності на континенті. Співпраця між НАТО, ОБСЄ та ЄС забезпечує комплексний підхід до вирішення безпекових питань, включаючи боротьбу з тероризмом, кіберзагрозами, міграційними кризами та регіональними конфліктами. Однак, для досягнення максимальної ефективності, ці організації повинні активно адаптувати свої стратегії до нових викликів і працювати над посиленням співпраці та координації між собою. Завдяки своїм можливостям та ресурсу ці організації мають потенціал значно посилити безпеку Європи. Однак ефективність їхньої діяльності залежить від політичної волі держав-членів, які повинні знаходити компроміси та працювати разом для досягнення спільної мети – забезпечення миру та стабільності на континенті. Важливо, щоб міжнародні організації продовжували удосконалювати свої стратегії та інструменти, а також розвивали ефективні механізми для реагування на нові загрози, які стають усе більш складними і багатовимірними.

Тільки через глибоку інтеграцію та стратегічну співпрацю НАТО, ОБСЄ та ЄС можуть забезпечити надійну систему безпеки, здатну реагувати на сучасні глобальні виклики. І, хоча це вимагатиме значних зусиль, об'єднані сили цих організацій є ключем до стабільного майбутнього Європи та миру на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Binns, A. D. The Role of the United Nations in European Security and Conflict Resolution. London: Taylor & Francis, 2021. 320 p.
2. Clark, J. P. NATO in the 21st Century: Security Strategies and International Relations. Oxford: Oxford University Press, 2019. 295 p.
3. Cooper, D. S. European Union Security Policy: Emerging Threats and Responses. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 350 p.
4. Davies, H. R. NATO and its Evolving Role in Global Peacekeeping Operations. New York: Routledge, 2023. 300 p.
5. European Commission. EU Strategy for Security and Defense: Achievements and Future Prospects. Brussels: European Union, 2022. 150 p.
6. European Union. European Union Security Policy and the Challenges of Global Instability. Brussels: European Union Press, 2019. 190 p.
7. European Union. The European Security Strategy: Challenges and Responses. Brussels: European Union Press, 2020. 210 p.

8. Foster, L. J. *The Future of European Security: Cooperation and Conflict in the 21st Century*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2023. 280 p.
9. Global Security Institute. *International Law and the Use of Force: A Modern Perspective*. London: Routledge, 2021. 312 p.
10. Harrison, G. W. *The European Union and Global Security: Theory and Practice*. London: Palgrave Macmillan, 2022. 310 p.
11. International Peace Institute. *Challenges to Global Security: The Role of Multilateral Organizations*. New York: IPI, 2022. 210 p.
12. Johnson, R. D. *International Cooperation and Security: The Role of Multilateral Organizations*. Oxford: Oxford University Press, 2021. 330 p.
13. Jones, R. D., & Taylor, P. S. *The Role of NATO in European Security: Challenges and Perspectives*. New York: Palgrave Macmillan, 2021. 270 p.
14. McArthur, L. D. *European Union Security Policy: The Evolution of a Global Actor*. London: Cambridge University Press, 2019. 320 p.
15. Mitchell, R. E. *Peacekeeping and International Security: A Global Perspective*. New York: Palgrave Macmillan, 2022. 400 p.
16. NATO. *NATO's Strategic Concept: Reflections on the Future of the Alliance*. Brussels: NATO Headquarters, 2022. 380 p.
17. NATO. *The NATO's Strategic Concept: The Alliance's Future in a Changing Global Context*. Brussels: NATO Press, 2023. 320 p.
18. *NATO's Peacekeeping Strategies in Europe and Beyond*. Brussels: NATO Publishing, 2022. 260 p.
19. North Atlantic Treaty Organization (NATO). *The NATO Role in International Security: Analysis of the Organization's Policies in Eastern Europe*. New York: Oxford University Press, 2022. 345 p.
20. O'Connor, P. M. *Conflict Resolution and the Role of International Organizations in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 350 p.
21. OSCE. *OSCE Annual Report 2020*. Vienna: OSCE Secretariat, 2021. 120 p.

- 22.OSCE. The Role of the Organization for Security and Cooperation in Europe in Conflict Prevention. *Journal of International Relations*, 2019. Vol. 18, No. 3. P. 234-250.
- 23.Reed, L. J. *The European Union and International Security Policy: Strategies for the 21st Century*. Brussels: European Union Press, 2022. 260 p.
- 24.Smith, J. L. *The Role of International Organizations in European Security*. London: Routledge, 2020. 250 p.
- 25.Stokes, M. *International Law and the European Union: A Study of European Security*. Oxford: Oxford University Press, 2018. 300 p.
- 26.*The Role of NATO in Global Security: A New Era*. NATO Policy Brief, 2024. 24 p.
- 27.*The United Nations and European Security: A Comprehensive Analysis*. New York: United Nations Publications, 2023. 280 p.
- 28.Thomas, L. W. *The EU and Global Security Challenges: A Policy Analysis*. Berlin: Springer, 2021. 260 p.
- 29.United Nations. *Peacekeeping Operations: A Comprehensive Overview*. Geneva: UN Publications, 2021. 150 p.
- 30.United Nations. *Security Council Resolutions on European Peace and Stability*. New York: United Nations, 2018. 280 p.
- 31.United Nations. *The Evolution of Peacekeeping Operations and Their Role in Global Security*. Geneva: UN Peacekeeping Publications, 2022. 250 p.
- 32.United Nations. *The United Nations Peacekeeping Missions and European Security*. New York: UN Department of Peacekeeping, 2020. 220 p.
- 33.Williams, M. T. *International Law and Global Security: A Study of Multilateral Cooperation*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 340 p.
- 34.Williams, S. A. *Global Security and the Role of International Organizations: A Comprehensive Overview*. Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2020. 330 p.

35. Андрієшин В. В. Роль ООН у забезпеченні миру та безпеки в Європі. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2020. № 3. С. 51-56.
36. Андрієшин О. П. Міжнародні організації і їх роль у сучасній європейській безпеці. Харків: Право, 2019. 245 с.
37. Березенко В. В. Законодавче регулювання захисту та охорони державного кордону України: універсалізація норм міжнародного і національного права. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 7. С. 86–92.
38. Березенко В. В. Проблеми концептуального визначення кордону та інших суміжних понять у науці конституційного права. Юридична Україна. 2016. № 3–4. С. 39–44.
39. Бойко І. П. Україна та міжнародні організації: аналіз співпраці у сфері безпеки. Вісник юридичних наук. 2020. № 5. С. 45–52.
40. Бондаренко І. О. Роль ООН у забезпеченні міжнародної безпеки: підручник. Харків: Право, 2021. 320 с.
41. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / за ред. В. Г. Буткевича. Київ: Либідь, 2002. 608 с.
42. Власенко В. А. Вплив міжнародних організацій на безпеку Європи: монографія. Київ: Літера, 2022. 285 с.
43. Головатенко М. Ю. Теоретичні проблеми міжнародного права: навч. посіб. Київ: Академія, 2018. 256 с.
44. Гончаренко Ю. В. Проблеми забезпечення миротворчих місій в Україні в контексті міжнародного права. Вісник міжнародного права. 2021. № 2. С. 33–42.
45. Горовий В. І. Роль Європейського Союзу в міжнародному миротворчому процесі. Київ: Наукова думка, 2023. 290 с.

46. Гранчак Т., Горовий В. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень // Бібліотечний вісник. 2006. № 6. С. 14–17.
47. Гриценко О. М. Теорія і практика міжнародної безпеки: підручник. Київ: Наука, 2022. 300 с.
48. Дерев'янка Л. В. Міжнародна безпека та регіональні організації: аналіз викликів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 280 с.
49. Довідник з міжнародного права: термінологія та поняття / за ред. П. С. Мельника. Київ: Кондор, 2021. 312 с.
50. Іваненко П. І. Співпраця України з міжнародними організаціями у сфері безпеки: навч. посіб. Київ: Наукова думка, 2021. 220 с.
51. Кабачинський М. І. Історія кордонів та прикордонних військ України: монографія. Хмельницький, 2000. 216 с.
52. Карась В. А. Міжнародне право в умовах глобальних безпекових викликів: підручник. Київ: Видавництво Академії, 2022. 320 с.
53. Кириленко В. А. Правова регламентація міжнародних миротворчих місій: монографія. Київ: Наукова думка, 2019. 340 с.
54. Кириленко В. А., Городнов В. П., Литвин М. М., Іщенко Д. В. Теоретичні основи інформаційно-аналітичного забезпечення процесів охорони державного кордону (у контексті завдань національної безпеки України у прикордонній сфері): монографія. Хмельницький: НАДПСУ, 2009. 472 с.
55. Ковальчук В. В. Європейський Союз і його роль у вирішенні глобальних загроз безпеки. Харків: Наукова думка, 2021. 270 с.
56. Ковтун Ю. В. Гендерні аспекти міжнародної безпеки: аналітичний огляд. Київ: НІО, 2023. 220 с.
57. Кожем'якін А. М. Стратегія забезпечення безпеки в Європі: міжурядові та міжорганізаційні механізми. Київ: Академія, 2022. 275 с.

- 58.Козіна Ж. Л. Теоретичні основи і результати практичного застосування системного аналізу в наукових дослідженнях в області спортивних ігор. Теорія та методика фізичного виховання. 2007. № 6. С. 15–18, 35–38.
- 59.Конституційне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2008. Т. 2. 800 с.
- 60.Країнознавство: підручник / В. П. Крижанівський та ін. / за ред. М. С. Дорошка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Знання, 2012. 439 с.
- 61.Криворучко О. Ю. Сучасна архітектура: термінол. слов. / Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2008. 87 с.
- 62.Левченко О. М. Міжнародне право та безпека: аналіз взаємодії. Київ: Астрей, 2020. 380 с.
- 63.Левченко О. О. Міжнародні організації в системі глобальної безпеки: монографія. Харків: Право, 2022. 340 с.
- 64.Михайленко П. В. Роль Європейського Союзу в міжнародних миротворчих процесах. Вісник Європейського права. 2021. № 3. С. 77–85.
- 65.Міжнародне право: підручник / за ред. Л. М. Григор'євої. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 450 с.
- 66.Новосад І. Я. Технологічне забезпечення виготовлення секцій робочих органів гнучких гвинтових конвеєрів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.02.08 «Технологія машинобудування». Тернопіль, 2007. 20 с.
- 67.Павленок В. М. Національна стратегія охорони державного кордону України та проблеми її забезпечення в сучасних умовах. Європейська інтеграція України: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали підсумкової наук.-теорет. конф. (Київ, 22 квіт. 2016 р.). Київ, 2016. С. 18–20.
- 68.Панчук Т. В. Організація безпеки і співробітництва в Європі: концепція і реалії. Київ: Наукова думка, 2023. 250 с.

- 69.Петров П. П. Активність молодих зірок сонячної маси: дис. ... д-ра фіз.-мат. наук: 01.03.02. Київ, 2005. 276 с.
- 70.Призначення судових експертиз під час розслідування неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 42 с.
- 71.Проблеми дотримання міжнародно-правового режиму нерозповсюдження ядерної зброї в контексті сучасних міжнародних відносин: тези доп. XXIII Міжн. наук.-практ. конф. здобувачів вищ. освіти і молодих учених «Політ. Сучасні проблеми науки». Київ, 2024. С. 123-125.
- 72.Розуменко І. В. Організаційно-правові основи міжнародної безпеки: монографія. Львів: Світ, 2021. 240 с.
- 73.Роль ОБСЄ у забезпеченні стабільності в Європі: аналітичний звіт. Київ: Інститут міжнародних відносин, 2020. 130 с.
- 74.Сафонов В. А. Міжнародна безпека та політика: проблеми і виклики сучасності. Київ: Кітеа, 2020. 210 с.
- 75.Сидоренко В. В. Міжнародно-правові аспекти забезпечення глобальної безпеки. Київ: Юридична книга, 2021. 360 с.
- 76.Солодков О. П. Міжнародні організації як інструменти глобальної безпеки: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 315 с.
- 77.Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат.76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
- 78.Сучасні міжнародні організації та їх роль у забезпеченні глобальної безпеки: зб. наук. праць / за ред. В. В. Бевза. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 500 с.
- 79.Тимченко С. М., Бостан С. К. Актуальні проблеми теорії держави та права. Ч. 1. Актуальні проблеми теорії держави: навч. посіб. Київ, 2008. 288 с.

- 80.Ткаченко Л. М. Міжнародно-правові аспекти миротворчих операцій: навч. посіб. Одеса: ОНУ, 2021. 250 с.
- 81.Ткачук І. М. Міжнародно-правові механізми безпеки Європи: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 298 с.
- 82.Харченко О. І. Військова стратегія та міжнародна безпека: підручник. Київ: Видавництво МВС України, 2022. 290 с.
- 83.Цимбалістий Т.О. Конституційно-правовий статус державного кордону України: дис. ... канд. юрид. наук: 20.02.03. Хмельницький, 1998. 200 с.
- 84.Чорний Д. М. Міське самоврядування: тягарі проблем, принади цивілізації. По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України: (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Харків, 2007. Розд. 3. С. 137–202.
- 85.Шевченко В. М. Міжнародні організації у забезпеченні стабільності в Європі: монографія. Харків: Основа, 2021. 330 с.
- 86.Яременко М. В. Теоретичні та практичні аспекти регулювання міжнародних конфліктів: підручник. Київ: Либідь, 2020. 500 с.